

Георгій МАРЧУК

АЛЬГЕРД

*Майму настаўніку,
найвыдатнейшаму гісторыку
Міхайлу Уладзіміравічу Шэлехаеву
з падзякай прысвячаю.*

Аўтар

**Драматычная аповесць
з жыцця віцебскага князя ў дванаццаці карцінах**

Дзеючыя асобы:

- Альгерд** — князь Крэўскі і Віцебскі, 25 гадоў
Марыя — яго жонка, 22 гады
Войдыла — канюшы Альгерда, затым ваявода, 24 гады
Фёкла — стрыечная сястра Марыі, ключніца старога князя, 30 гадоў
Гудзім Загоска — баярын-радца, 55 гадоў
Пракопій — яго сын, 24 гады
Сысой Сырамятнік — баярын-радца, 50 гадоў
Бутрым Жыла — староста Віцебскі, 45 гадоў
Любава — прыслужніца Марыі, 20 гадоў
Пелагея — дачка Сысоі, 16 гадоў
Язычнік — палонны, потым вольны, 26 гадоў
Прадавец мяса, пасля сарака
Афоня — памочнік летапісца, 20 гадоў

Марчук Георгій Васільевіч нарадзіўся 1 студзеня 1947 года ў Давыд-Гарадку. Пасля заканчэння школы № 2 працаваў ва ўстановах культуры. З 1969 года ў Мінску — адміністратар кінастудыі «Беларусьфільм», асістэнт рэжысёра аб'яднання тэлефільмаў той жа кінастудыі. Скончыў аддзяленне тэатразнаўства Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута (1973), Вышэйшыя курсы сцэнарыстаў і рэжысёраў у Маскве (1975). Загадваў літаратурнай часткай тэатра-студыі кінаакцёра, працаваў дырэктарам выдавецтва «Мастацкая літаратура» і галоўным рэдактарам кінастудыі «Беларусьфільм». Цяпер — сакратар Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Аўтар кніг прозы «Крык на хутары» (1983), «Кветкі правінцыі» (1986), «Вочы і сон» (1990), «Сава Дым і яго палюбоўніцы» (1990) і іншых, шэрагу п'ес, сцэнарыяў кіна- і тэлефільмаў.

Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь (1996).

Прадавец гаршкоў і глечыкаў, 60 гадоў
 Амбросій — свяшчэннік, 50 гадоў
 Прадаўшчыца птушак, 50 гадоў
 Мікіта — сляпы, былы ваяр, 60 гадоў
 Хлопчык-павадыр, 12 гадоў
 1 Дружыннік князя Альгерда, 20 гадоў
 2 Дружыннік князя Альгерда, 25 гадоў
 Прыслужнік у царкве, 18 гадоў
 Маці Пелагеі, 45 гадоў
 Прадавец медавухі, 30 гадоў
 Малады апалчэнец, пеўчыя царквы, апалчэнцы.

*Месца дзеі Віцебск. Верхні замак, Ніжні замак, гандлёвая плошча, царква, бераг ракі, дамы баяр, абарончая сцяна з вежай.
 Час дзеі — 1320—1321 гады.*

КАРЦІНА ПЕРШАЯ

Каля лесу. Ідзе гон. Чуцен брэх сабак. Тупат конскіх капытоў, гукі паляўнічага ражка. На невялічкай паляныцы ля плечанага кошыка Любава і Язычнік, палонны служка князя.

Любава (моліцца). Святы Божа, святы Крэпкі,
 Святы бессмяротны, памілуй нас,
 Святая Тройца памілуй нас.

Язычнік (які збоку назіраў за ёй). І што ты просіш у свайго Бога? Каб хутчэй замуж выйсці? Дык я гатовы і без Бога, калі князь дазвол дасць.

Любава. Як я пайду за цябе язычніка... Я ж хрысціянка. Вы ж чалавечыя ахвяры свайму Пярунасу носіце.

Язычнік. Хлусня. Гэта прыдумалі на нас твае паны, каб людзей паловаць. Мы нясе́м да Перуна мёд ды пеўня.

Любава. Пеўню галаву рэжаце.

Язычнік. А што з ім рабіць, калі іх пеўняў пяць, а курачак тры. Дык няўжо не хочаш за мяне? Я ж прыгожы.

Любава. Канапаты. Сляпы на адно вока ды палонны... скончыцца твой палон, уцячэш.

Язычнік. Волю люблю. Але ж калі панясе жонка — чаго ўцякаць. (Хоча яе абняць.)

Любава. Адчапіся, язычнік. У цябе рукі ў крыві.

Язычнік. А ў каго яны цяпер не ў крыві? Лівонцы на ліцвінаў, смаленскія на Цвер, цвярскія на Смаленск, Ноўгарад на Пскоў. Брат нашага князя Альгерда Кейстут спіць у сядле.

Любава. У нас ціша. Бо мы молімся, хрысціяне. Князь нікога не забіў.

Язычнік. Скуль ты ведаеш? Можа, па яго наказе забіваюць. Войдыла, яго паплечнік, з леваю рукі мяне — хоп, і — з каня. О, паглядзі, твой поп Амбросій кветкі нюхае. Учора дружыннік нёс сляпых кацянят тапіць, нарваўся на Амбросія, дык той забараніў: напалохаў карай нябеснай.

Уваходзіць Амбросій. Любава цалуе яму руку, і Амбросій крыжам бласлаўляе Любаву.

Любава. Уладыка Амбросій, вось ён не верыць, што ёсць роў паміж язычнікамі і хрысціянамі.

Язычнік. Няма ружніцы. У вас Хрыстос, у нас Пярун: і той, і другі на небе. Можа, яны браты?

Амбросій. Супроціва ёсць. У вас, язычнікаў, няма пакаяння. Вы просіце ў свайго ідала дапамогі толькі самому сабе, а любові да бліжняга няма.

Усё бліжэй тупат конскі. Язычнік хуценька бярэ карыта. Любава бярэ глечык з вадой і ручнік.

Уваходзяць два дружыннікі, а за імі Альгерд, княгіня Марыя, Язычнік і Любава падыходзяць да князя і княгіні. Князь і княгіня мыюць рукі.

Альгерд. Усё. Апошні раз... усё. (Амбросій накрывае яго галаву епітрахіллю і хрысціць. Шэпча сам сабе малітву: «Знімі, знімі грэх забойства»). Сонейка, раніца, птушкі пяюць... і ляціць страла. Кожны раз думаю: каб не пацэліла. Сёння алень, ужо дрыгаючы перад сконам нагамі, такімі вачыма на мяне паглядзеў, аж страшна стала.

Марыя. Не намі прыдуманая паляванне... Што ж рабіць. Будзем маліцца.

Амбросій. Бог даруе.

Альгерд (ля кошыка). Што сёння?

Язычнік. Ежа... медавуха, яйкі, гарох, шынка, хлеб, абдымленыя вушы парсючка, соль і сала з цябуляй.

Альгерд. Уладыка, калі ў нас пост пачынаецца?

Амбросій. Мой княжа, сёння і пачаўся.

Альгерд. Тады... мне кухаль медавухі... а кошык аддайце дружыннікам.

Два дружыннікі забіраюць кошык з ежай. Язычнік паспявае выхапіць шынку.

Язычнік. У мяне няма посту. Я не ваш.

Альгерд. Марыя, жонка мая любая... Ты прасіла хоць раз узяць цябе на паляванне... Яно такое... Яшчэ сны жажлівыя будуць сніцца.

Марыя. Больш ніколі не паеду. І сына Андрэя буду трымаць... далей ад лука са стралой і мяча. Няхай ваююць яго дзед Гедымін ды дзядзька Кейстут, а мы ў Крэве будзем жыта сеяць.

Альгерд. Могуць прыйсці чужакі, ды адабраць жыта. Трэба, каб воінам рос. Уладыка Амбросій, мой канюшы Войдыла ад брата Кейстута не вярнуўся?

Амбросій. Пакуль не...

Альгерд. Каб не здарылася што. Мне сон прысніўся, што ў мяне зуб выпаў.

Язычнік. Калі зуб з крывёю — хтосьці ў родзе памрэ.

Любава. Цьфу, цьфу, цьфу...

Амбросій. Маўчы, язычнік. Сны ад сатаны. Свянчоную ваду піць трэба з раніцы і перад сном.

Марыя. І я пра тое кажу, дык не п'е.

Тупат капытоў.

Альгерд. Хто там?

Язычнік. У мяне хоць і адно вока, так скача толькі конь Войдылы. Авохці мне! Загнаў каня. Аж на пярэднія ногі ўпаў...

Марыя. Альгерд, дай мне руку... нешта ў грудзях здрыганулася.

Уваходзіць Войдыла. Ён устрывожаны.

Войдыла. Мой князь, хачу паведаміць...

Альгерд бярэ за руку і адводзіць Войдылу ўбок.

Войдыла. Ганец прынёс горкую навіну. Бацька княгіні Марыі ў Віцебску аддаў Богу душу.

Паўза.

Альгерд падыходзіць да жонкі, абдымае яе.

Марыя. Што? Таты майго няма?

Альгерд. Няма.

Язычнік. Сон у руку.

Амбросій. Свят Гасподзь, Ісус Хрыстос. Бог даў, Бог узяў.

Марыя. Татачка!

Марыя бяжыць у адчай ў лес. Любава спяшаецца за ёй.

Альгерд. Чый меч, Войдыла?

Войдыла. Брат твой Кейстут перадаў у знак любові і адданасці.

Альгерд (*спрабуе дакрануцца да мяча, але не рызыкуе*). Не. Калі вазьму... прыйдзеца ім забіваць...

Войдыла. Не толькі. Бараніцца можна.

Альгерд. Няхай ён будзе пакуль у цябе. У замак! Усе ў замак! (*Уваходзіць Любава.*) Як княгіня?

Любава. Абняла сасонку і плача горкімі слязьмі.

Альгерд. У замак!

Ідзе да жонкі. Войдыла, Амбросій, дружыннік выходзяць. Застаюцца Любава і Язычнік.

Язычнік. Пашанцавала. Вялікае княства, вялікая ўлада ў задніцу засталася.

Любава. У якую задніцу?

Язычнік. Так некалі казалі ў Кіеві, ну, па-нашаму... у спадчыну.

Любава. Цьфу, ірад!

Язычнік. Во будзе дзіва, калі цябе князь у Віцебск не возьме, а я паеду. Будзеш прасіць мяне, каб замуж узяў.

Любава. Цябе хутчэй не возьмуць.

Язычнік. Бяры кавалак мяса, давай памірымся.

Любава. Не падлізвайся. Не хочаш хрысціцца, не падыходзь. Бедная княгіня... усяго два леты і пакняжыў яе бацька.

Язычнік. Ён бедны. Яна дахаты вяртаецца, а ён на ўсё чужое. Нядобразычліўцаў і зайздроснікаў у наш час хапае.

Любава. Божа міласэрны, уратуй і памілуй маю княгіню і князя.

Язычнік. А чаго для сябе нічога не просіш?

Любава. Будуць жывыя ды здаровыя яны... і я не загіну.

Язычнік. Князь не загіне. Ён з норавам... Калі што не так, па галаве не паглядзіць. Дык вазьмі мяса.

Любава. Сказалі табе — пост.

Язычнік. Мне больш будзе. От не возьмуць цябе з сабою.

Любава. Не каркай.

Зацямненне.

КАРЦІНА ДРУГАЯ

*Дом Гудзіма Загоскі.
Гудзім і Фёкла адны.*

Гудзім. Частуйся, Фёкла. Знаёмы купец гэту смакату і да нас давёз. Сушаны вінаград. Хоча наладзіць гандаль. (*Фёкла ўзяла з міскі некалькі ягадак.*) Разумею, чаму ты панікла. Маўчы і слухай. Я кахаў тваю нябожчыцу маці... Калі твой бацька пры абароне горада загінуў, я даў слова маці быць табе за бацькоў. Ты ж маеш усе правы таксама на княства, калі б была замужам.

Фёкла. Такое гаворыце...

Гудзім. Стары Яраслаў з-за хваробы ўсё блытаў і забываў на хаду.

Фёкла. Я і не думала ніколі пра княства.

Гудзім. Чаму? Баяры маглі вылучыць і падтрымаць на радзе. Марыя ганарлівая. Сёння ты пры двары княжацкім ключніца, а заўтра...

Фёкла. Я нікуды не паеду.

Гудзім. Выпхнуць. Хачу ўратаваць цябе. Хачу ажаніць з сынам сваім Пракопіем.

Фёкла. Як?

Гудзім. Як у старыну рабілі і робяць. Сасватаю, а супраць волі бацькі не ідуць. Акрамя мяне ў цябе больш няма абаронцаў. Можна, паслаць сваім намеснікам у Крэва, альбо зрабіць Пракопія ваяводам? Хіба ж табе мой сын не падабаецца?

Фёкла. Падабаецца... вельмі падабаецца. А як ён?

Гудзім. Самая моцная сямейка, калі жонка кахае, а чалавеку — служба ды грошы. Ідзі і доўга думай над маімі словамі. Я чакаю. Баярына Сырамятніка, выйдзі праз чорны ход на пасаду Завіцебскаму, а не на маставой, дзяцінца! (*Кліча.*) Пракопій! (*Уваходзіць Пракопій.*) Праводзь Фёклу, ды пагуляйце ля ракі. На тое і маладыя гады даюцца, каб нагуляцца.

Пракопій з неахвотаю, але ідзе праводзіць Фёклу.

Гудзім. Спаць у шапку няма калі. Сысой хітры бабёр... апярэдзіць мяне перад маладым князем... таўчэ ўсім, што ягоны бацька з князем Аляксандрам на Чудскім возеры крыжакоў біў.

Уваходзіць прыслуга.

Прыслужнік. Баярын Сысой Сырамятнік.

Гудзім. Скажы, што я даўно чакаю. Медавухі падасі, як клікну. (*Накрывае ручніком міску з вінаградом.*)

Уваходзіць Сысой.

Сысой. Мір і багацце ў дом баярына Загоскі!

Гудзім. Прыму твае словы і падзякую. (*Прапануе сесці на лаву.*)

Сысой. Раней заходзіў да цябе, як да сваяка... А бачу, ты завёў на манер князя — прыслужніка, ахову.

Гудзім. Багата вады рака занесла ў мора... Як маладымі былі, дык да адной прыгажуні сваталіся. Табе пашанцавала. Кожны сам па сабе.

Сысой. Не час нам дзяліць славу ды ўладу.

Гудзім. Падабрэў. А то... пры старым князі, калі я якую справу прапаную, ты адзін кідаеш супраць, каб князь не ўхваліў. Старостам сваяка свайго праціснуў, Бутрыма... Я ж змаўчаў.

Сысой. Было, было... Памыляўся. Я хоць адкрыта супрацьстаяў, бо ведаў, што ва ўсіх тваіх прапановах і ўлажэннях ёсць табе карысць... Я адзін ведаю, як ты атрымаў у знямоглага, хворага Яраслава граматы на пагосты Бабінічы і Когава.

Гудзім. На граматах пячаткі...

Сысой. Хто тыя пячаткі бачыў? У летапісе мо гэта і не запісана?

Гудзім. Што ж табе не хапае? Кіруеш базарам, будаўніцтвам сцяны. Жывеш сыта, даўно аўчыну пасадскую не носіш, гандлюеш сабалямі, бабрамі, лісамі. Усё мала. Да стала князя ежу і пітво пастаўляеш...

Сысой. Не будзем сварыцца. Час трымацца разам. Ты са Смаленскам, я з — Цвер'ю. Ты мне не пераходзіш дарогу, я табе не перашкаджаю. А калі аб'яднаем сілы... Князь хоць малады ды ранні, не парушыць нашай улады.

Гудзім. Думаў аб гэтым. Цвер добра жыве. Хан ардын Узэбек даў князю Міхаілу ярлык...

Сысой. Так...

Гудзім. І хану хапае даніны, і Міхаілу. А ў Смаленску люд бяднейшы. Ахвочы ісці ў паход па водкупы.

Сысой. Неспакойна вакол. Ты мне ўсё даруй, табе дарую. А каб мацнела сяброўства, аддаю сваю дачку Пелагею за твайго Пракопія.

Паўза.

Гудзім. Не малая да замужжа?

Сысой. Шаснаццаць летаў мінула... Мы ж сваіх бралі такімі. Твой да яе горнецца.

Гудзім. Глядзі ты... Пакуль у бацьку дазволу не папытаў.

Сысой. Усе цяпер робяць неўпрыкмет. Вена падрыхтаваў. Галадаць ніколі не будуць. Разам мы — сіла. Князь з Крэва сваіх прывёз. Сапхне яшчэ нас, як старых.

Гудзім. Старасць не грэх. Куды ён без нас, баяраў? Чыніць яму перашкоды, сыпаць сабе соль на рану.

Сысой. Разам нас не спіхне. Сілай у яго ўладу не забраць... Калі хто са зброяй не прыйдзе на горад.

Гудзім. Не дай божа... Нам трэба яго ў наш бок скіраваць. Хітрасцю.

Сысой. Твая праўда.

Гудзім. Тады вып'ем браціну. Гэй, нясі медавуху!

Прыслужнік прыносіць браціну з медавухай. Гэтая чара нагадвае ладдзю. П'юць па чарзе. Цалуюцца тройчы.

Сысой. Дык буду рыхтаваць вена.

Гудзім. Можа, і так... (*Сысой выходзіць.*) Так я табе і паверыў. Тройчы цалаваўся і раней... А мой люд і тавар не бяруць у Цвер. (*Уваходзіць Пракопій.*) Нешта ж мала пагуляў з Фёклай. Дзеўка ў саку.

Пракопій. Якая яна дзеўка, яна цётка.

Гудзім. Хачу пажаніць вас.

Паўза.

Пракопій. З ёю? У яе пад носам вус расце.

Гудзім. З твару вады не піць. Целам дародная. Яна сваячніца княгіні, разумееш? Адзіная сваячніца... Ля князя будзеш... Ваяводам паставіць, ці войтам. Я цябе аддаў у навучэнне латніку нездарма... сякернік, шлёмнік... умееш з жалезам.

Пракопій. Званы ліць лепш. На Міхайлаўскай царкве звон учора паднялі. Маленькі, а голас, як з нябёсаў.
 Гудзім. Чуў. Не да званоў. Трэба больш надзейнае.
 Пракопій. Не ляжыць да яе душа.
 Гудзім. Супраць бацькавай волі не ідзі — трымайся старыны.
 Пракопій. У старыну вінаград сушаны не елі, а мы ж ямо.
 Гудзім. Цыц! Яшчэ не дарос, каб поперак бацькі. Я не вечны.
 Пракопій. Усяго ж хапае. Няўжо мала?
 Гудзім. Сёння хапае, заўтра мала. Усё...
 Пракопій. Як з ёй да царквы? Старая баба і непрыгожая.
 Гудзім. Непрыгожыя мацней кахаюць. Я цяпер шкадую, што не ўдалося за цябе аддаць Марыню... Сысой тады падбухторыў: згаджацца за Альгерда.
 Пракопій. Што было, тое сплыло.
 Гудзім. Ідзі. Дух мой слабы, ногі ломіць, галава трашчыць. Усё зыбка. Ідзі. У нас тут сяброў няма. Хто рускі, хто ліцвін, хто крывіч... Багаты не мае плямы па крыві... Хоць рускі, хоць ліцвін — адна роўнасць: багацей. І ўсё. Ідзі і доўга думай.

Пракопій выходзіць.

Зацямненне.

КАРЦІНА ТРЭЦЯЯ

Прыступкі невяліччай драўлянай Міхайлаўскай царквы. На прыступках сядзіць сляпы Мікіта і ягоны паводыр, хлопчык гадоў 12-ці. Яны нешта ядуць з кулака. Ля царквы Пелагея і яе маці.

Маці Пелагеі. Чаго мы першымі прыйшлі, дачушка?
 Пелагея. Каб перад службаю нам з Пракопіем сустрэцца. Сумую. Хоць адным вокам на яго глянуць.
 Маці Пелагеі. І мне ён падабаецца. Але ж бацька яго чутку пускае, што нібыта сам князь хоча аддаць за яго стрыечную сястру княгіні...
 Пелагея. Фёклу?
 Маці Пелагеі. Яе.
 Пелагея. Бацька наш — баярын. Мы вольныя.
 Маці Пелагеі. Князь усяго ўладар: і дом яго, і двор, і пагосты. Мы — служкі. Сёння багаты баярын, а заўтра — вазі гаршкі прадавай. Ды мы і не надта багатыя. У некаторых, во як у былога войта, аконныя акалоды са срэбра.
 Пелагея. Чаму ўсё так? Усе прагнуць багацця.
 Маці Пелагеі. Бедныя менш жывуць... чэлядзь, смерды...
 Пелагея. Яны на зямлі гаруюць.
 Маці Пелагеі. З зямлі не разжывешся. Ідзе...
 Пелагея. Хто?
 Маці Пелагеі. Пракопій твой.
 Пелагея. Ён яшчэ не мой.
 Маці Пелагеі. Пагутары з ім. А я пайду да абразоў за вас маліцца.

Ідзе ў царкву. Пракопій падыходзіць да Пелагеі.

Пракопій. Што кажа маці?
 Пелагея. Баюся й гаварыць. Кажы, нібыта сам князь загадвае твайму бацьку аддаць за цябе пляменніцу Фёклу.

Пракопій. Калі так, то князь будзе мне ворагам.

Пелагея. Цішэй. Хіба ж такое можна казаць?

Пракопій. Ён чужак. Гэта наша зямля... Не будзе па-мойму, збягу да язычнікаў, ці ў свет. Кажуць, князь смаленскі Іван уцекачам дапамагае. Ці зможаш пакінуць бацькоўскі дом дзеля мяне?..

Пелагея. Не. І думак нават такіх баюся. Куды, як, за што жыць?

Пракопій. Думаю і пра гэта, галубка мая...

Пелагея. І я без цябе не магу... І дзень сумны-сумны, калі без цябе...

Уваходзяць Гудзім з Фёклай. Гудзім падазваў рукой сына да сябе.

Пелагея. Не ідзі. Заставайся побач.

Пракопій. Гневацца будзе.

Пелагея. Не падыходзь да яе.

Пракопій. Бацька гневацца будзе. (*Ідзе да бацькі і Фёклы.*)

Фёкла. Са святам Богага нараджэння, Пракопій.

Пракопій. Са святам.

Фёкла. Мы ў хоры пеўчых спяваем. Так хораша. Уладыка Амбросій навучыў. Пойдзем да нас у хор.

Пракопій. У мяне голас, як у ваўка зімою.

Фёкла. Наўмысна жартуеш. Далібог, вельмі цікава.

Гудзім. Пайшоў бы.

Пракопій. Ай...

Уваходзіць Сысой.

Сысой. З Ражством Хрыстовым, баярын Гудзім.

Гудзім. З Ражством, баярын Сысой.

Цалуюцца. Ідуць наступова да царквы людзі. Уваходзіць і дружыннік.

Дружыннік. Дарогу князю Альгерду!

Усе знімаюць шапкі акрамя Сысоі і Гудзіма. Уваходзяць Альгерд і Марыя. Ім насустрач з царквы ідзе Амбросій.

Усе. Са святам Ражства Хрыстова, княжа Альгерд і княгіня Марыя.

Марыя. Са святам Нараджэння Хрыстова і вас, люд віцебскі.

Альгерд. А чаму не ўсе шапкі знялі?

Сысой. Нябожчык Яраслаў, бацьцюшка княгіні нашай, улажэнне вызначыў баярам ні перад кім шапак не знімаць.

Паўза.

Марыя (*Альгерду*). Няхай так. Свята...

Гудзім. Старыны трымаемся, калі будзе новае ўлажэнне, мы... (*хацеў зняць шапку, але бачыць, што Сысой не здымае сваёй*).

Альгерд. Няхай так. Мой бацька Гедымін любіць казаць: што зло новай улады пачынаецца з помсты старой. Будзем шанаваць старыну, калі яна ўмацоўвае еднасць.

Гудзім. Слава князю Альгерду.

Усе. Слава.

Адчынілі царкоўныя вароты. Вынеслі 12-ці ражковую зорку з кутасамі на рогах. Пасярэдзіне свечка высвечвае ікону Богага нараджэння. Амбросій падае знак пеўчым. Пеўчыя спяваюць канон: «Хрыстос радзіўся, Богам хрысціўся, цары вітаюць, ангелы спяваюць, Бога, Бога праслаўляюць».

Амбросій. Пакі, пакі. Госпаду памолімся. Святы Божа, Святы крэпкі, Святы бясмертны памілуй нас. Бог нарадзіўся ў зямлі Палесціны... Абвясціў усім вялікую любоў, любові да бліжняга, як любілі яго бацькі Марыя ды Іосіф. Чытаем святое Евангелле ад Апостала Лукі. Вось што піша. *(Чытае аб нараджэнні Хрыста.)* Дзень сустракаць святой малітваю і завяршаць дзень малітваю. Паўтарайце за мной. Гэта будзе для вас як хлеб насущны, хлеб духоўны. Ойча наш, каторы ёсць у небе. Свяціся імя Тваё. Прыйдзі валадарства Тваё. Будзь воля Твая, як у небе, так і на зямлі. Хлеб наш штодзённы дай нам сёння. І адпусці нам грахі нашыя, як і мы адпускаем вінаватым нашым. І не ўводзь нас у спакусу, але збаў нас ад злога. Амэн. *(Усе паўтарылі за Амбросіем.)* У светлы дзень наведася збавіцель наш, які праз 33 гады прыняў пакутніцкую смерць за грахі нашыя. Вучыцеся кіравацца яго заповедзямі, даруйце адзін аднаму дробныя грахі, каб яны не перараслі ў цяжкія грахі. Сёння ў нас і наша свята разам з Хрыстовым нараджэннем. Мы хрысцім у веру праваслаўную дачку баярына Сысоя і сына баярына Гудзіма Пелагею ды Пракопія. Надаём ім імёны Ганны і Васілія. *(Прыслужнік прыносіць чан з асвечанай вадой. Амбросій чэрпае тройчы далонню ваду і палівае галовы Пелагеі і Пракопія.)* У імя айца і сына і духа святога хрысціцца ў веру хрысціянскую раба божая Пелагея і раб божы Пракопій.

Пелагея і Пракопій цалуюць крыж Амбросія. Пеўчыя спяваюць канон Хрышчэння.

Альгерд. Бог вам у помач.

Пелагея цалуе руку Альгерду. Цалуе руку Альгерду і Пракопій. Марыя прыглядаецца да Пракопія, як бы ўздаваючы штосьці далёкае.

Альгерд. Што з табой, княжна?

Марыя. Багата свечак тут гарыць, а царква маленькая. Не хапае паветра. Трэба нам новую будаваць.

Альгерд. Няхай люд памоліцца за наша здароўе і без нас. Амбросій, жонка мая блаверная Марыя, прыхажане, у памяць бацькі свайго Яраслава намерана новую царкву збудаваць... З першым цяплом і пачнём. Такое жаданне княгіні і на тое мая воля.

Сысой. Слава князю Альгерду.

Усе. Слава, слава, слава!

Любава дапамагае Марыі спусціцца з прыступак. Людзі ідуць у царкву. Амбросій і Альгерд адны.

Альгерд. Уладыка, я прасіў цябе паглядзець, калі мы збіралі баяр на раду, хто з іх устаў першы, калі я ўвайшоў у палаты, хто апошні?

Амбросій. Баярын Загоска ўстаў першым, баярын Сысой апошнім.

Альгерд. Перадай ім, каб яны пасля службы наведаліся да мяне ў замак.

Амбросій бласлаўляе князя крыжам і ідзе ў царкву. Пеўчыя спяваюць. Святочны звон.

Зацягненне.

КАРЦИНА ЧАЦВЁРТАЯ

Замак князя. Сонечны дзень. У святліцы Войдыла і Альгерд.

Альгерд. Як, мой сябар Войдыла, не сумуеш па Крэве, не пакінуў там каханку?

Войдыла. Усіх з сабой прывёз... У князя сяброў не можа быць.

Альгерд. Нават так? А хто тады?

Войдыла. Аднадумцы.

Альгерд. А ты, як жа?

Войдыла. Я папличнік твой.

Альгерд. А як так зрабіць, парай, каб усе былі аднадумцамі: і баяры, і пасадскія, і чэлядзь?

Войдыла. На маю думку, дык дабрынёй, справядлівасцю, незалежнасцю, строгасцю, настойлівасцю і праўдаю.

Альгерд. Багата ўсяго. І добры, і жорсткі.

Войдыла. Такая доля князя. А людзі аднолькавыя ўсюды. Бедныя не любяць любую ўладу.

Альгерд. Віцебск прыгожы. Я часам стану ля акна, вазьму сына на рукі, кажу: «Глядзі на свой горад...» А што табе душу гоіць, калі пра смерць думы адольваюць?

Войдыла. Песні люблю слухаць, калі моладзь на Лучосе спявае, на ваду люблю глядзець. Ад смерці не ўцячэш, а хто носіць меч, дык яна побач.

Альгерд. Як думаеш, чаму варон на дрэвах не стала?

Войдыла. Пару сабе паляцелі ў лес шукаць. Людзі сабе шукаюць ля царквы, на базары сватаюць, а яны ў лесе.

Альгерд. Не ўсе, праўда. Паляцелі туды, дзе крыві многа... карміцца. Недзе, значыць, мой брат Кейстут бароніць свае землі.

Войдыла. Да пары. Баяры ўсё яшчэ носам круцяць. Каб не падгаварылі смаленскіх да цвярскіх цябе назад у Крэва вярнуць.

Альгерд. Пры старым князі яны, бачна, верхаходзілі. А тут невядома, куды я павярну.

Уваходзіць дружыннік.

Дружыннік. Баярын Гудзім Загоска.

Альгерд. Войдыла, ты схавайся там, каб нашу з ім гаворку чуць.

Войдыла. Добра. Як мыш буду.

Войдыла выходзіць.

Альгерд. Кліч баярына.

Дружыннік выходзіць.

Паўза.

Альгерд як стаяў ля акна, так і стаіць, спінаю да Гудзіма.

Гудзім. Князю Альгерду слава і здравія яго княжне і отраку іх.

Паўза.

Альгерд чакае ў напружанні. Альгерд паварочваецца да Гудзіма, які здымае з галавы шапку.

Альгерд. Здравія баярыну Загоску. Чаму старыну парушаеш, шапку зняў?

Гудзім. Як у пісанні сказана: имеючий уши да услышит. Нашы баяры ганарлівыя, а я волю князя паважаць буду.

Альгерд. Сядай на лаву, у нагах праўды мала.

Гудзім. Зусім няма.

Альгерд. Як люд наш пачувае?

Гудзім. Наш люд, ці твой? Якія з табой прыехалі... крэўскія.

Альгерд. Мой люд. Цяпер усе — мой люд.

Гудзім. Бедны бяднее, багаты багацее, даніну збіраюць, войт утапіўся, жывуць з рамёстваў ды зямлі, кошт на хлеб не падае, хто жыве з гандлю, поп з дзесяціны, стражнік на вежах, у мытніка вока, як у арла, маладыя хочуць замуж, а старыя не хочуць паміраць, летапісец піша...

Альгерд. А пячатка прапала, і скарб згінуў, адна скарбонка і засталася.

Гудзім. Усё патрабуе дагляду.

Альгерд. Школы для дзетак няма... Млын адзін на Лучосе, вал ніжняга замка не ўмацаваны, стражнікі бражнічаюць, суда няма, раду ніхто даўно не збіраў, веча адсутнічае, баяры цёплыя месцы занялі, на прыстані мытню не па вазе бяруць, песень не чуваць.

Гудзім (*аж здзівіўся*). Адкуль князь усё ведае, тое, што й баяры не ўсё ведаюць.

Альгерд. Таму што не хочуць ведаць.

Гудзім. Адзін воз цягне. І за войта, і за ваяводу, і баярскія справы. А тут яшчэ баярын Сысой штурхае нас супрацьстаяць смаленскім.

Альгерд. Як?

Гудзім. Ён з цвярскім князем, як сваякі. Пад яго воляй... так у Смаленску кажуць і крыва на нас глядзяць.

Альгерд. А хіба стары князь не замірыўся са смаленскімі і цвярскімі?

Гудзім. На нейкі момант. Сёння мір, а заўтра аблога, давай водкуп. Усе прагнуць зямлі ды чэлядзі.

Альгерд. І што нам?

Гудзім. Мір са смаленскімі і адрачыся ад цвярскіх. У іх зямлі больш і люду больш.

Альгерд. Добра, што дбаеш пра княства, а не пра сябе.

Гудзім. Як казаў мой нябожчык бацька, які з Аляксандрам на Чудскім крыжакоў біў... Калі стаяць будзе княства і сабе прыдбаеш.

Альгерд. Разумна.

Гудзім. Таму і мацую мураваную сцяну. У Пскове ўсё ўжо з каменя. А ў нас падпалы як кара.

Альгерд. Ну, добра. Нечым парадаваў, нечым здзівіў. Дзе шукаць згінулы скарб — не ведаеш?

Гудзім. Не ведаю, княжа. Дружыннікам даваў, адкупнога лівінцам даваў... Мала заставалася.

Альгерд. Ды і пячаткі няма. Мо хто скраў?

Гудзім. Не ведаю, княжа.

Альгерд. А хто пры Яраславе быў у апошнюю яго гадзіну?

Гудзім. Багата хто: Фёкла, дружыннікі, Сысой, іншыя баяры. Войт, староста заходзіў... і я быў.

Альгерд. А дзе былы ўладыка Грыгорый?

Гудзім. Да сваіх у Смаленск падаўся, як даведаўся, што вы свайго з Крэва прывезлі.

Альгерд. А люд?

Гудзім. Боскай міласцю і воляй князя апалчэнне збіраем хутка.

Альгерд. Што ў цябе ў торбачцы?

Гудзім. Табе, княжа, дзіва ад рускіх (*дастае цацку, падобную да Ванькі-ўстанькі*). Вось, як яго ні пакладзі, а ён скок і на месца. (*Паказвае.*) Кажуць, як на нас не палезуць, не папхнуць, мы ўсё адно на ногі ўстанем.

Альгерд (*гуляе з цацкай*). Сапраўды, дзіва. А ў нас?

Гудзім. Свістулькі, ражкі, трашчоткі. На базары ў нядзелю дзецям ёсць пацеха.

Альгерд. Рымары няхай мне конскую зброю зладзяць, каб адна на ўсё княства...

Гудзім. З вялікай ахвотаю выканаем. Шаблю з насечкай залатой?

Альгерд. Прыму. Які бунт сярод баяраў — адразу да мяне. Што сабе просіш?

Гудзім. Не сабе, сыну. Прашу вашай волі аддаць за яго стрыечную сястру княгіні Фёклу.

Альгерд. І гэта ўсё?

Гудзім. Пакуль ёсць і хлеб, і сала, і рыба, і мёд. Дзякуй богу.

Альгерд. Калі ўсё да ладу, дазвол на вяччанне дам.

Гудзім. Дзякуй, князь.

Гудзім выходзіць.

Альгерд (*да Войдылы*). Добра было чуваць?

Войдыла. Як на споведзі.

Уваходзіць дружыннік.

Дружыннік. Баярын Сысой Сырамятнік.

Альгерд. Хавайся, Войдыла, яшчэ адзін. Вядзі яго сюды.

Дружыннік выходзіць і праз паўзу ўваходзіць Сысой.

Сысой не знімае шапку.

Сысой. Няхай Бог дае здароўе князю і яго дому.

Альгерд. У старыну перад князем стаялі ці сядзелі?

Сысой. Стаялі, а з дазволу князя і сядзелі.

Альгерд. Што трымаеш?

Сысой. Дзіва з дзівосаў. Вось...

Альгерд. Скрынка.

Сысой. А ў ёй фігуркі. Шахматы. Сябры нашы надзейныя ў Цвяры ў дар князю маладому даслалі.

Альгерд разглядае фігуры.

Альгерд. Так падаравалі, ці нешта трэба гэтым з Цвяры?

Сысой. Нічога. Толькі былі пад аднымі харугвамі, люд там рослы, дужы, войска хоча, як у крыжакоў, ручніцу.

Альгерд. Не чуў. А хіба меч, шабля, страла горш?

Сысой. Горш. Ляціць з ручніцы агонь і забівае. Смаленскія перад імі вінаватыя. У палон людзей забралі, жывёлу пагналі, і падпалы ўчынілі, як і нам колісь.

Альгерд. Хіба мы не здолеем абараніцца?

Сысой. Сілы мала. Яны аблогу ўчыняць і патрабуюць водкуп. Складчы-на войт казаў пустая.

Альгерд. Якая складчына?

Сысой. Скарб, казна. Наняць ваяроў няма за што.

Альгерд. А чаго ж складчын няма?

Сысой. Ніхто не ведае. Не слухайце баярына Загоску... Яго смаленскія падкармілі.

Альгерд. Я за чужых ваяваць не хачу. Як люд наш?

Сысой. Бедны бяднее, багаты багацее, даніну збіраем, войт утапіўся, з рамёстваў жывуць, з зямлі, хто з гандлю, поп з дзесяціны, у мытніка нюх, як у лісы, маладыя хочуць жаніцца, а старыя не хочуць паміраць.

Альгерд раптам зарагатаў. Сысой не зразумеў з чаго, і давай сабе рагатаць таксама.

Альгерд. Маладыя замуж, а старыя паміраць...

Сысой. Ісціна, не хочуць, зараза, паміраць.

Паўза.

Альгерд. Якія ўсё ж хітрыя віцебскія баяры.

Сысой. Бог нас сюды кінуў, кажа, вучыцеся выжываць. Рэкі ёсць, азёры ёсць, лес, каменя зашмат... Змагаемся.

Альгерд. А што ж для сябе папросіш?

Сысой. Мне ўсё будзе добра, калі ў князя ўсё будзе ладна. Адданных служак князь сам-насам з бядою не пакідае.

Альгерд. Калі таго заслугоўваюць.

Сысой. І целам, і духам.

Альгерд. Цікава, што ж сабе папросіш?

Сысой. Дачцэ. Адзінай. Не дай сваёй згоды ажаніць сына Загоскі з Фёклаю-ключніцай. Сын ягоны, Пракопій, маю дачку хоча, Пелагею.

Альгерд. Пелагея, Пелагея, з ёю цела сваё грэю. Гучнае імя.

Сысой. У нас кажучь, палова шчасця там, дзе каханне.

Альгерд. А другая палова?

Сысой. Вядома, там, дзе багацце.

Альгерд. Я выслухаў. Буду думаць. Што яшчэ?

Сысой. Княгіні. Собаль на каўнер.

Альгерд. Таксама з Цвяры?

Сысой. Наш. Сваяк на мытні... Прыміце дар.

Альгерд бярэ собаля.

Альгерд. Дагадзіў ты княгіні. Хвалю. Увечары прыйдзеш гуляць у шахматы.

Сысой. Як загадана. Буду.

Сысой выходзіць.

Альгерд. (*Войдылу*). Так сабака шапкі і не зняў.

Войдыла. Адзін аднаго хітрэйшы. На п'янай казе не пад'едзеш. Дай волю, перагрызуць адзін аднаму горла. Даць бы дазвол і на Фёклу, і на Пелагею.

Альгерд. Каб чубы сабе паскублі. Даецца ўлада Богам, а з ёю і выбар, кожны дзень выбар.

Войдыла. Я апрануся прадаўцом і пайду, княжа, у горад. Мяне ж ніхто

ў твар пакуль не ведае. Буду прадаваць лыжкі, трашчоткі, свістулькі, міскі. Просты люд усё ведае і пра баяр, і пра войта, які ўтапіўся, і пра Смаленск ды Цвер.

Альгерд. Добра прыдумаў. Паспрабуй. Няўжо згінуў скарб, а, можа, хто ўкраў?

Войдыла. Усё можа...

Альгерд. Марыя казала, і золата, і срэбра ў бацькі ў казне было... І нямала.

Войдыла. У мяне нюх.

Зацямненне.

КАРЦІНА ПЯТАЯ

Базар у Ніжнім замку. Доўгі стол, за якім стаяць прадаўцы ежы і рэчаў рамёстваў. Людзі збіраюцца паступова. На сталі глечыкі, гаршкі, кошык з гусямі, побач бочкі, цэбры, конская збруя. Праходзяць хлопчык і сляпы Мікіта. Хлопчык іграе на дудачцы, Мікіта б'е ў бубен. Хтосьці кладзе міласціну ў торбу Мікіты, якая вісіць у яго на плячы.

Прадавец гаршкоў. Дзе люд віцебскі?! Хіба ж базар бедны?

Прадаўшчыца гусей. Пасля ютрані пойдучь. Ідучь.

Прадавец гаршкоў. Я так скажу, калі не купляюць гаршкі — збяднелі. На квасе ды хлебе сядзяць.

Прадавец бочак і цэбраў. У Суражы колькі пуд жыта?

Прадавец гаршкоў. За два зайцы не аддадуць.

Прадавец медавухі. У нас, у Мар'іне, леташні кошт стаіць. У нас каменя багата... Слабая зямля.

Прадавец медавухі. Сала менш ядуць, а медавуху п'юць.

Прадавец гаршкоў. Задарма пачастуй.

Прадавец медавухі. О-ге...

Уваходзіць у сялянскай вопратцы Войдыла.

Войдыла. Каму лыжкі, трашчоткі, затычкі да бочкі! Падыходзь, баяры, просты люд. Магу сам падбегчы, пакажы намер. Калі хочаш быць здаровым, і калоць ты лёгка дровы, каб не было адрыжкі, не з рукі еш, а з лыжкі!

Прадавец гаршкоў. Я цябе, чалавеча, нешта не прыпомню.

Войдыла. Я толькі навучыўся лыжкі стругаць.

Прадаўшчыца гусей. А чый будзеш?

Войдыла. З Ражнова бацькі.

Прадавец медавухі. Не быў там.

Прадаўшчыца гусей. Якія мальцы ў вас росля!

Паступова падыходзяць людзі.

Уваходзяць Любава, Язычнік, баярын Сысой з жонкаю і дачкою, баярын Гудзім з сынам.

Войдыла. Першаму пакупніку аддам за паўцаны.

Язычнік (*Любаве*). Як падобны на нашага Войдылу.

Любава. Гэты з вусамі і барадой.
 Войдыла (*Язычніку*). Маўчы, калі пазнаў.
 Язычнік (*Войдылу*). Маўчу, маўчу...
 Прадаўшчыца гусей. Князь, князь ідзе.

Уваходзяць дружыннік, за ім Альгерд і княгіня. Ідзе побач і староста Бутрым.

Альгерд. Добра вам у святочны дзень гандляваць, люд віцебскі?
 Усе. Добра, добра, княжа. Дзякуй.

Чутно як спяваюць велікодны канон. І вось ідуць па базары Амбросій з прыслужнікам, які нясе цэбрык са святой вадой, і пеўчыя. Сярод пеўчых Фёкла.

Пеўчыя. Хрыстос уваскрэсе з мёртвых і смерцію смерць паправ і нам, жывушчым, во гробесях, живот дараваў!
 Амбросій. Хрыстос васкрэсе!
 Усе. Ваісціну васкрэсе!
 Амбросій. Хрыстос васкрэсе!
 Усе. Ваісціну васкрэсе!
 Амбросій. Хрыстос васкрэсе!
 Усе. Ваісціну васкрэсе!

Кропіць усіх святой вадой.

Амбросій (*ля князя*). Хрыстос васкрэсе!
 Князь. Ваісціну васкрэсе!

Цалуюцца. Фёкла апынулася каля Пракопія.

Фёкла. Хрыстос васкрэсе!
 Пракопій (*неахвотна*). Ваісціну васкрэсе.

Фёкла цалуе Пракопія. Пеўчыя ідуць з Амбросіем далей. Усе хрыстосаюцца і цалуць адзін аднаго.

Прадавец зайцоў. Зайцы, свежанькія, толькі выцягнуў з удаўкі. Зайцы!..

Альгерд (*зацікавіўся*). І дзе ты іх выцягнуў?
 Прадавец зайцоў. Вось у тым лесе, ля Лучосы.
 Альгерд. Староста?
 Бутрым. Я, мой княжа, тут.

Падыходзіць да князя, знімае шатку.

Альгерд. Чый гэта лес ля Лучосы?

Бутрым. Князя Альгерда.

Альгерд. Ці ж мае ён, зайцалоў, давол на паляванні ў маім лесе?

Бутрым. Гэта (*напалохана*) недагляд... Не мае... Па звычцы, употай.

Альгерд. Не мае. Дзесяць бузіноў зайцалову і пяць старосту.

Марыя. Альгерд, сёння ж святая Пасха... Божае ўваскрэшанне. Даруй...

Альгерд (*пасля паўзы*). Хай будзе па-твойму. Дарую, але папярэджаваю.

Прадавец зайцоў. Век маліць Бога буду.

Альгерд. Староста, ты заслугоўваеш не пяць, а дзесяць. Калодзежа ў Ніжнім замку няма... Маставыя — сажань, размінуцца нельга. А гэты з бочкамі наш?

Староста. З Бабіна.
 Альгерд. Мыта плаціў?
 Староста. Не ведаю.
 Альгерд. А трэба ведаць.
 Гудзім. У нас старына... мыта мытнік збірае.
 Альгерд. У казну не ўсё аддае.
 Гудзім. Э-э... гэта...
 Альгерд. Колькі ў нас базарных дзён?
 Староста. Як выпадае... На пяты дзень тыдня, шосты...
 Альгерд. Ад сягоння будзе ў нядзелю.

Чуваць голас: «Стої! Жаба балотная, стої! Заб'ю, спыніся!» Прадавец мяса, трымаючы за чупрыну Афоню, памочніка летанісца, выцягвае яго да старосты і князя.

Прадавец мяса. Сюды, нягоднік, не ўцячэш! Князь наш праведны і справядлівы суддзя...

Афоня. Не я, а ён вінаваты. Пусці, пачвара! Ён падмануў мяне.
 Староста. Ціха! Усім ціха!
 Прадавец мяса. Ён пабіў мяне.
 Прадавец гаршкоў. Пакажы, як...

Усе рагочуць.

Афоня. Не я, ён мяне, кулаком-кувадлай. У вачах пацямнела.

Прадавец мяса. Ад медавухі ў цябе пацямнела.

Староста. Маўчаць! Князя слухаць.

Альгерд. Чаму князя?

Староста. У нас, княжа, як у старыну — высокі суд, княжацкі суд. Хто каго біў, што ў каго ўкраў, хто падпал учыніў суседу, хто кабылы не падкаваў — усё князь рассудзіць і вынесе справядлівы прысуд.

Альгерд. А мірскі суд дзе?

Староста. Няма. Толькі княжацкі. Баяры адмаўляюцца судзіць.

Альгерд. Выходзіць, што князь можа цэлы дзень на базары свары разбіраць.

Староста. Так. У старыну так.

Альгерд. Надакучылі вы мне са сваёй старыной. Дарма я табе спусціў пяць бізуноў.

Гудзім. Слухаем князя.

Сысой. Княжацкі суд.

Альгерд. Каб заўтра на думе выбралі суддзю і на векі вечныя, да яго скону!

Прадавец мяса. А як жа я?

Альгерд. Кажы, як сварка пачалася?

Прадавец мяса. Падыходзіць гэты да мяне і таргуецца. Саступаю яму...

Афоня. Каб ты так саступаў чорту балотнаму!

Прадавец мяса. Купляе ў мяне мяса. Купіў. Не паспеў я кашлянуць, вяртаецца п'яненькі ад медавухі, недзе пад лаўкаю каўтануў і да мяне лезе. Кажы, ты з мяне п'янага багата ўзяў, мяса не цяляці, а старой каровы. Тут мяне заела. Ах ты, сабака шалёны, ідзі да царквы і прасі даравання ў Бога за грэх падману. А ён мне маё ж мяса кідае ў твар.

Афоня. Не ў твар, а ў морду.

Прадавец мяса. У падбароддзе пацэліў і ў вока.

Афоня. Гэта ты мяне ў вока тыщнуў.

Прадавец мяса. І давай гарлапаніць: вярні грошы! Гляджу я, а ад кавалка мяса добры кус адрэзаны. Вага не тая. Тут я і садануў. Грошы яму не вярну. Купіў і ўсё...

Зноў кінуліся адзін на аднаго біцца. Язычнік іх рассоўвае ў бакі.

Альгерд. Сведкі з двух бакоў ёсць?

Прадавец мяса. Няма.

Афоня. Я быў п'яны, калі купляў. Ён мяне п'янага падмануў.

Прадавец мяса. Ён быў, княжа, цвярозы. Падман. Крыж кладу (*хрысціца*).

Альгерд. Староста! Дзе прадавец медавухі?

Прадавец медавухі. Я тут, княжа. У нас у кожнай хаце медавуха. Мая самая лепшая.

Альгерд. Піў гэны малец?

Прадавец медавухі. Піў, але ці пасля мяса, ці перад купляй, не скажу.

Альгерд. Не ведаю, што з вамі рабіць.

Гудзім. Княжа, я ахвярую... У дзень Пасхі. Я вярну за мяса грошы Афоні.

Альгерд. Няхай так. Ты задаволены?

Прадавец мяса. Княжацкі суд — справядлівы суд.

Альгерд. Усім жадаю весела і доўга святкаваць.

Усе. Дзякуем, княжа.

Князь, княгіня і дружыннік выходзяць.

Афоня. З'еў, язык твой паганы адрэзаць бы.

Прадавец мяса. Адрэж спачатку сабе... гэта... палец...

Гудзім (*Афоні*). Прыйдзеш да мяне ў дом заўтра перад абедам.

Афоня. А калі ў баярына абед?

Гудзім. Калі захоча, тады і абедае.

Афоня выходзіць.

Войдыла. Староста, скажы, а раптам хто з нас, не вытрымаўшы медавухі, памочыцца на маставую, які суд?

Староста. Клікнем сведак, памераем, колькі выпусціў нечыстоты і падзадак, ад памеру плямы.

Войдыла. Добра, што яшчэ не прымушаеце сведак нюхаць.

Староста. Цябе за твой востры язык, прывучым.

Староста спяшаецца за князем. Любава з Язычнікам носяць свой кошык, а прыслужнік Амбросія свой.

Язычнік. Да стала князю святочныя падарункі, калі ласка.

Усе нешта кладуць у кошык.

Прыслужнік. Уладыку да святочнага стала падарунак.

Кладуць і ў гэты кошык. Сысой купляе ручнік і дае жонцы. Пелагея сочыць за Пракоп'ем, але яго бярэ за руку Гудзім і выводзіць з базару.

Жонка Сысоя. У мяне такі ручнік ёсць.
Сысой. Ай, няхай будзе два... Пелагеі на вяселле.

Сысой, жонка і Пелагея выходзяць.

Войдыла (да Прадаўца зайцоў, да Прадаўца гаршкоў). Гэй, частую!
Трохі ля царквы ўтаргаваў. (Да Прадаўца медавухі.) Нясі, медавушнік, кварталы.
(Да Мікіты.) Дзядзька Мікіта, хадзі да нас, пасядзі.

Да іх падыходзіць Мікіта з хлопчыкам.

Прадавец зайцоў. Як жыць? У мяне ж трое дзетак.

Войдыла. Нешта князь прыдумае, не сумуй. Мікіта, заспявай нам штось. Вып'ем, малыцы, каб за год даждалі, а ў гэты год дабра прыдбалі.

Мікіта (спявае).

Ой, як ішлі мы на Кіеў.
Чарадзеі наш збіраў.
Ой, як плакалі дзявочкі,
Ой, як плакалі жанкі.
То мінулі іх вясёлыя дзянёчкі.

Хто казаў усім Хрыстос васкрос?

Войдыла. Уладыка Амбросій.

Мікіта. А як выглядае ўладыка?

Прадавец гаршкоў. Не малады... Барада і вусы, і косы сівыя, нават белыя. Ты хоць памятаеш, калі быў яшчэ не сляпы?

Мікіта. Памятаю. Як лёд на Чудскім возеры. А што ён паліў, што дым ішоў?

Прадавец медавухі. Нейкі ладан прывёз.

Мікіта. Без агню гарыць.

Прадавец гаршкоў. Неяк жа гарыць. Выпі лепей.

Войдыла. А што людзі кажуць, што з вашым войтам стала?

Прадавец медавухі. Любіў выпіць. Кажуць, п'яны палез у раку і патануў.

Прадавец зайцоў. Я чуў, што складчыну-скарб украў у старога пана, уцякаў праз раку і патануў.

Прадавец мяса. А можа, нейкія нелюдзі і ўтапілі, калі, як кажаш, са скарбам ішоў.

Прадавец медавухі. Мне дазваляў прадаваць медавуху, не баючыся старосты. Няхай там, на небе, яму пашанцуе. Вып'ем за гэта.

Войдыла. Мы ўсё вып'ем, а сам не п'еш.

Прадавец мяса. Ён у нас самы хітры.

Прадавец медавухі. Што хітры, каб яшчэ багаты. О-гэ... Я так скажу: простаму чалавеку гонар ды годнасць перашкаджаюць жыць.

Войдыла. А як трэба?

Прадавец медавухі. Абы ціха і абы-як.

Войдыла. Дык іншародцы таптаць будуць.

Прадавец мяса. Патопчаць ды стомяцца, а выжыць усім трэба. Пяць летаў таму ад аблогі адкупіліся, а дзесяць таму падпалы былі і ў палон нашых дзевак пахапалі.

Прадавец гаршкоў. Тваю не ўхапілі. Сірот аддалі ў арду.

Мікіта (*выпівае і спявае*).

Як у Полацку яблынька цвіла,
Мяне дзяўчына пад ёю ждала.
Ой, чакала не дачакалася.
За другога замуж пайшла.

Войдыла. І што ў цябе, Мікіта, усе песні надта сумныя.

Мікіта. Якое жыццё, такія і песні.

Войдыла. Цішэй. Чуець? Жаўрук.

Прадавец бочак і цэбраў. Бач ты, яшчэ холадна, а дамоў цягне.
Дай божа ўраджайны год. Нават калі багата зерня сабралі, а новае ў зямлю
кідаць трэба.

Стаяць усе нерухома і слухаюць жаўрука.

Зацямненне.

КАРЦІНА ШОСТАЯ

*Міхайлаўская царква. Дзверы адчынены. Ля алтара гараць свечкі. Ля прыступак
Любава і Язычнік.*

Любава. Не зойдзеш у царкву, не паставіш свечку родным, якія памерлі?

Язычнік. Не буду ставіць свечку чужому Богу.

Любава. Які ж ты ўпарты нарадзіўся. Душы памерлых будуць крыўдаваць.

Язычнік. Прыдумалі ўсё. Адтуль яшчэ ніхто не вярнуўся, якая яшчэ душа? Колькі я сваіх сяброў-ваяроў пахаваў, і ніводны адтуль знака не падаў. Воля ёсць на зямлі, і радуйся. Нават хоць пяць свечак пастаўлю, ніхто мне вока не верне.

Любава. Верыць трэба, з Богам лягчэй... Волю на хлеб не намажаш.

Язычнік. Не ўгаворвай. Апошні раз пытаю... Зараз я вольны, палон закончыўся, мяне адпусціў князь. Пойдзеш за мяне?

Любава. За язычніка не пайду.

Язычнік. Глядзі, каб локці не кусала. Пайду ў свой Ноўгарад. Там у нас усё вырашае народнае веча, а тут... маліся на ласку князя. Ходзяць па беразе дружыннікі і бусакамі шукаюць тапельца.

Любава. Яны войта шукаюць.

Язычнік. А хіба ён учора ўтапіўся?

Любава. Не ўсплыў. Не знайшлі.

Язычнік. І не знойдуць. Яго даўно аднесла вадой гэць адсюль.

Любава. У Ноўгарадзе згінеш. Ты ж акрамя як ваяваць нічога не ўмееш.
Не абучаны рамёствам.

Язычнік. Бацька быў цесляром, навучуся.

Любава. Пачакай тады. Пастаўлю свечку і пойдзем разам.

Уваходзіць памочнік летанісца Афоня.

Афоня. Гэй, язычнік, пачастуй медавухай.

Язычнік. А што, хіба свята сёння?

Афоня. А то не. Няма вайны дык і свята.
 Язычнік. Ідзі да баяр. Яны багацейшыя. Адкуль у мяне грошы?
 Афоня. Якраз да аднаго іду.
 Язычнік. Каго дружыннікі шукаюць?
 Афоня. Войта. Кажуць, што ён нібыта скарб князя ўкраў. Пачастуй...
 Язычнік. Адчапіся.

Афоня сыходзіць. Выходзіць з царквы Любава.

Любава. Толькі перахрысцілася, крыж пацалавала, а на душы цёпла-цёпла.

Язычнік. Пад маім бокам будзе цяплей.
 Любава. Княгіня сюды ідзе.
 Язычнік. Без князя.
 Любава. Хадзем.

Абое выходзяць. Уваходзіць Марыя. Яна насцярожана азіраецца. Насустрэч ёй выходзіць Амбросій. Марыя цалуе руку ўладыку, ён хрысціць яе.

Амбросій. Што загадае наша княгіня?
 Марыя. Спавядацца хачу. Параду хачу атрымаць.
 Амбросій. Хадзем да алтара.
 Марыя. Не. Я дзіцятка нашу ў сабе. Мне ад свечак у грудзях цісне.

Амбросій накрывае яе галаву епітрахіллю.

Амбросій. Якія праграшэнні: вольныя ці нявольныя, кажы.

Марыя. Даўно тое было. Калі яшчэ ў дзеўках бегала на бераг. Дужа моцна сябрала з сынам Загоскі Пракопіем. Замуж за яго хацела, ды сілком аддалі за Альгерда. Плакала я тры дні і тры ночы. Пацалункі з Пракопіем сніліся. Альгерд хоць і нелюдзімы аказаўся, ганарысты... усё рабіў, каб душа мая да яго павярнулася. Кахаю Альгерда аднаго.

Амбросій. У чым твой грэх?

Марыя. Люд розны. Я свая, ён тут чужы. Баюся, каб не знайшоўся хто злы, не перадаў князю, што побач з ім ходзіць той, каго кахала яго княгіня. Ці ж адкрыцца мне яму, ойча?

Амбросій. Дзеці бязгрэшныя. На яго вачах ты не мілавалася з Пракопіем, не... Няма ў чым каяцца. Пачнеш прасіць прабачэння, больш раззлуецца, яшчэ западозрыць што. Пракопій сватаецца да Фёклы... А я буду маліцца за цішу і благадаць дома князя. Бог дасць, дачакаешся дзіцяці.

Марыя. Дзякуй.

Амбросій. Ідзі з Богам.

Хрысціць яе. Марыя выходзіць.

Амбросій. Час званіць да вячэрні, прыслужнік! (*Паўза.*) Фёдар, дзе ты? (*Уваходзіць запыханы Прыслужнік.*) Што ты ўсё на бераг бегаеш, тапельца не бачыў? Запрашай люд да вячэрні. Звані.

Чуцен звон.

Зацямненне.

КАРЦІНА СЁМАЯ

Замак князя Альгерда. Староста стаіць перад князем нерухома, толькі час ад часу выцірае пот з ілба. Альгерд сядзіць у крэсле, побач на невялікім століку скарбонка. Староста не ведае, як сябе паводзіць.

Альгерд. Падыдзі сюды. (*Староста падыходзіць.*) Адкрыў скарбонку. (*Староста асцярожна адкрывае.*) Што ў ёй?

Староста. Пуста.

Альгерд. А чаго рукі дрыжаць?

Староста. Баюся. Усяго баюся.

Альгерд. Калі невінаваты, чаго баяцца?

Староста. Невінаваты.

Альгерд. Я з усіх бакоў толькі і чую: не чапаць старыны, каб усё было як пры старым князю. Сабакі ў начы па вуліцах блукаюць... старыны.

Староста. З усіх бакоў вінаваты.

Альгерд. Дык куды падзеліся срэбра і золата?

Староста. Я не быў дапушчаны да лавы, дзе паміраў князь. Баяры ды войт верхаводзілі.

Альгерд. Дзе скарб, скажаш?

Староста. Адзін Бог ведае.

Альгерд. От у вас звычка ўсё на Бога звальваць. Якое ўлажэнне я даваў?

Староста. Мыта з конных, пешых, возных — у скарб. Браць авёс з трубы. Мыта з вагі. Браць авёс з сахі. Так пачалі рабіць.

Альгерд. Чаму ж пустая скарбонка?

Староста. Але ж сёе-тое баяры-радцы на радзе не ўхвалілі.

Альгерд. Супраць волі князя?! Караць усіх буду. Я не слабы духам.

Староста. Стары князь іх слухаў.

Альгерд. Ты ў сям'і старыну рушыш. Бражнічаеш у пост, ну?

Староста. Бражнічаю.

Альгерд. Харомы будуеце са святліцай. Акалоды акон, каб са срэбра. Замест аўчыны падавай сабаля... Калі вока баліць, на сапфір глядзіш.

Староста. Усе баяры круцяць. Лесу хацеў узяць у баярына Сырамятніка на маставыя, не даў. Чалом б'ю, няма чым плаціць.

Альгерд. З трох мастоў, дзіву даешся, два не падымаюцца. Хто будаваў?

Староста. Смаленскія.

Альгерд. Свае абібокі без рук.

Староста. Гудзім баярын наняў. Я паганяйлам быў.

Альгерд. Які з цябе паганяйла. Цябе яшчэ трэба паганяйла. Ваша старына дае вам усім красці ад простага люду нажыўное. Калі баліць у грудзях, чарадзея не клічаш шаптаць малітвы. Апосталаў чытаеш, ды травы п'еш.

Уваходзіць Войдыла ў вопратцы ваяводы.

Альгерд. Ваявода Войдыла, схадзі ў сховішча, ці хапае прыпасаў, харчоў на час аблогі, ці там пуста... Ідзі, паганяйла...

Староста (*не верыць вачам*). Гэта ж таго... што лыжкамі гандляваў.

Альгерд. Заўтра на радзе будзе паказаны як ваявода. Ён лыжкі ўмее трымаць у руках і меч. Такое пачуццё, што ўсе крадуць і пакрываюць адзін аднаго.

Староста виходзіць. Войдыла і Альгерд адны.

Альгерд. Дык ты кажаш, сярод людю ходзіць чутка, што скарб прыбраў нехта з баяраў, а на войта спісваюць.

Войдыла. Так, княжа.

Альгерд. Закапалі дзесь. Дурні. Вывязуць да чужых. Тыя адбяруць, а благадзею торбу на галаву. Клікні да мяне Фёклу.

Войдыла прыводзіць Фёклу.

Альгерд. Сядай, пляменніца, бліжэй да мяне, я не кусаюся. Радуйся, я даю згоду на вянчанне тваё з сынам баярына Загоскі Пракопіем. Рада?

Фёкла. Рада.

Альгерд. Калі сустракаеш, вочы твае гараць... Няўжо так моцна кахаеш?

Фёкла. Моцна, княжа. Як на Пасху нахрыстосаліся, дык тыдзень не мыла вусны. (*Альгерд усміхнуўся.*) Соладка было.

Альгерд. Цяпер вось што. Прыпомні, калі Яраслаў, сын Васіля паміраў, хто сядзеў ля галавы яго?

Фёкла (*не адразу*). Баяры прыходзілі з самага ранку, войт, ягоныя дружыннікі, я была...

Альгерд. Так. Хто яшчэ?

Фёкла. Пад вечар, калі бацюхна амаль вочы не адкрываў, яшчэ наведваліся, каб развітацца ўладыка Грыгорый, войт, баярын Гудзім, баярын Сырамятнік, я не вытрымала, пабегла да сябе і ўсю ноч не спала. А раніцай яго Бог забраў.

Альгерд. А дзе скарбонку са скарбам князь трымаў?

Фёкла. Жаліўся, што не багата, але ж... Пад лавай сваёй трымаў. Часам рукою мацаў: ці на месцы.

Альгерд. Мог мацаць і пустую, без скарбу. А мог аддаць каму на захаванне, уладыку, баярам?

Фёкла. Што не ведаю, дык не ведаю. Сядзеў летапісец... У кутку. Увесь час драмаў.

Альгерд. Дзе ён?

Фёкла. Узяў падводу ды паехаў святкаваць дзень ангела, брата свайго ў Язвіна.

Альгерд. Дзякуй. Вазьмі ў княгіні грошай, скажы, я дазволіў, ды абнаві адзежу да вянчання.

Фёкла цалуе руку Альгерду.

Фёкла. Век буду маліцца...

Фёкла виходзіць. Уваходзіць Войдыла.

Войдыла. У баяраў скарб.

Альгерд. А можа, уладыка Грыгорый? І на войта думаю.

Уваходзіць дружыннік.

Дружыннік. Мой княжа, дружыннікі выцягнулі тапельца войта. Яго апазнаў староста.

Альгерд. І на ім? Торбачкі...

Дружыннік. Нічога не знайшлі. Да пояса ключы прывязаны, а пад вопраткай ні золата, ні срэбра.

Войдыла. Што ён, дурны, са скарбам у ваду лезці? Будзем шукаць у баяраў. Тут ён, пад бокам, нюхам чую.

Альгерд (*да Войдылы*). Вось што, пасылай дружыннікаў у Язвіна. Прывязіце мне сюды летапісца. Які князь без скарба. Я мушу знайсці... катаваць будзем баяраў, язык вырываць будзем. Калі князя не баяцца — гэта не князь. А інакш прыйдзеца збіраць дружыну ды ісці рабаваць суседзяў.

Зацямненне.

КАРЦІНА ВОСЬМАЯ

Дом баярына Гудзіма Загоскі. Афоня і Пракопій. Пракопій у нейкім хваляванні ходзіць па святліцы.

Афоня. Пракопій, што ты танцуеш без музыкі?..

Пракопій. Адчапіся. Чакаеш бацьку, чакай.

Афоня. Усе вы, віцебскія, нейкія несумленныя. Мы, полацкія, больш душэўныя.

Пракопій. Хваліся, хваліся. Скажы, што вашы ў Кіеве сядзелі вялікімі князямі.

Афоня. А што, такога не было? Чаму не пахваліцца. Скажы, хто з вашых ведае алфавіт ад А да Е?

Пракопій. Не лічыў.

Афоня. Бо няма з каго лічыць. А вось я, дык ад А да Ю назубок. Хоць пад хмелем, хоць нашча. Блохі кусаюць, камары спаць не даюць, а «Слово Григория Богослова», «Беседы Василия Великого» посю, у вас ніхто іх не ведае, (*ціха*) нават князь.

Пракопій. Калі такі разумны, чаго ў Полацак не вяртаешся?

Афоня. У вас хлеб смачнейшы і медавуха лёгка п'ецца.

Пракопій. Хоць нешта добрае і ў нас знайшоў.

Афоня. А дзеўкі смак. Твая Пелагея — княгіня.

Пракопій. Не кажы так на людзях, а то князь табе язык адрэжа.

Афоня. Я маўчаць умею. Балбатуна не дапусцілі б да летапісца.

Пракопій. Бацька ідзе. Я пайду, не буду перашкаджаць.

Пракопій выходзіць. З другога боку ўваходзіць Гудзім. Афоня ўстае.

Афоня. Мы тут з Пракопіем гутарылі, дык нічым не пачаставаў.

Гудзім. Пачастуем, як не пачаставаць... Ты смелы, надзейны чалавек. Той, хто смелы (*дастае торбачку з грашыма*). Вось тое, што абяцаў.

Афоня (*надкідвае торбачку на далоні*). Ого... Цяжкая.

Гудзім. І яшчэ. Не купляй больш мяса ў гэтага, бяры ў Салейкі. Гэта мой чалавек. За палову цаны аддаваць будзе.

Афоня. За палову? А пасля біцца палезе, зубатычынай.

Гудзім (*усміхаецца*). Рабі, што раю. Мой чалавек.

Афоня. Дзякуй. Не заслужыў.

Гудзім. Кінь наперад, знойдзеш.

Афоня. Калі хто іншы тваё не знойдзе.

Гудзім. Разумна. Хачу, каб сына грамаце вывучыў. Буду добра плаціць. Вучэнне жыццё аблягчае.

Афоня. Гэта не цяжка. Толькі як жэніцца, а жанатыя не хочуць вучыцца.

Гудзім. І жонку вучыць будзеш. Фёкла азбукі не ведае.

Афоня. Я думаў, ён Пелагею бярэ. Ой, як на беразе, калі гуляем, ён уплётвае за ёй. Пасядзі каля яе, паспрабуй, не дай божа: як зыркне, а то — і тумака пад рэбры. На людзях цалуе, сорам. Завядзі ў кусты, да ракі і рабі з ёй, што ў пісанні сказана.

Гудзім. А што там сказана?

Афоня. Жывіце і размнажайцеся. Жана да ўбаіцца мужа.

Гудзім. Ай... Усе мы гулялі з аднымі, а бралі тых, на каго бацькі паказвалі. Такая старына. І вось што... Калі паміраў стары князь, я баюся, што твой летапісец драмаў у кутку і не ўсё запісваў.

Афоня. Можа. Я вар рыхтую прышчэпу.

Гудзім (*дае яму торбачку*). А помні, хто трымаў жывога князя за руку, быў войт. Мы прыйшлі: я, потым Сысой, староста... Ці ёсць гэта ў летапісе? Калі няма, трэба дапісаць. Каб па праўдзе ўсё было... Гэта ж летапіс.

Афоня. Зробім. Можна і дапісаць. Бывала, летапісец нешта ўспомніць і запіша. Ён прыгожыя літары выводзіць, я так не ўмею.

Гудзім. Хто там разбярэ. У Салейкі мяса бяры, сына вучы, знойдзеш сабе пару, дапамагу як сіраце вячанне справіць.

Афоня. Ого. Стары летапісец пры лучыне яшчэ пісаў, а я пры свечках ужо.

Гудзім. Дапішы.

Афоня. Мясца за паўцаны, не падмане?

Гудзім. Дык я яму за тое зубатычыну дам.

Афоня. Ісціна. А да мясца...

Гудзім. Ну ты і прайдоха.

Афоня. Вы ж казалі, трэба кінуць наперад ці камень, ці грошы... Каб пасля знайсці.

Гудзім. Напачатку справа, медавуха пасля. Будзеш выходзіць, мой чалавек у сенях дасць табе медавухі.

Афоня. Каб не балелі ногі, не калолі вухі, вып'ем, мальцы, медавухі.

Афоня выходзіць.

Гудзім. Як цяжка жыць, калі за ўсё даводзіцца плаціць. Дазвол маю. Сын не князь, а на свайго і суда няма. (*Уваходзіць Пракопій.*) Сыноч, добрая навіна. Сустрэў Фёклу. Князь даў згоду. Шчаслівая, як бліноў паела. Адзежу на вячанне спраўляе. Чаго маўчыш? Не рады шчасцю?

Пракопій. Маё сэрца не дае згоды.

Гудзім. Зноў за сваё! Супроціў бацькі. Воля мая.

Пракопій. Воля твая, а ёсць воля мая.

Гудзім. Да князя цябе пхну. Альгерд гарачы, як яго брат Кейстут і бацька Гедымін. Пакуль замірэнне... Брат на брата раць водзіць. А раптам ад стралы і Альгерд загіне. Тваё княства.

Пракопій. Я не жадаю княства.

Гудзім. Дурненькі. Пакажы мне, хто не жадае ўлады і грошай.

Пракопій. Хай я дурань. А па-твойму не будзе. Войт пры князе быў, а ўсё адно ўтапіўся. Выцягнулі...

Гудзім. Знайшлі ўсё-такі.

Пракопій. Кажуць, пры ім на поясе, як думалі, не знайшлі торбачак з золатам ды срэбрам.

Гудзім. Вадой змыла.

Пракопій. Не знайшли. Відаць, багата было, калі патануў. На дно пацягнула.

Гудзім. Хапала... Бяры Фёклу — сам завядзеш сваю скарбонку. Альгерд хвацкі... два-тры паходы, два-тры водкупы і новы скарб.

Пракопій. Бывай.

Гудзім. Куды?

Пракопій. Чужым сыты не буду. (*Выходзіць.*)

Гудзім. Вярніся, сабачы сын... Вярніся! Апамятайся! Нічога не дам!

Цішыня. Паўза.

Зацямненне.

КАРЦІНА ДЗЯВЯТАЯ

На беразе ракі. Пракопій закрывае твар шапкай. Пелагея прыглядаецца, не зусім пазнае каханага.

Пракопій. Сонейка маё, гэта я... я.

Пелагея. Напалохаў. Афоня так дзяўчат з Задзвіння палохае. Сядзем на корч.

Пракопій. Сёння моцна пасварыўся з бацькам.

Пелагея. Зноў. І ўчора сварыўся.

Пракопій. Больш не буду. Памятаеш, я пытаў у цябе: ці зможаш, калі прыйдзеца, уцячы з дому са мной?

Пелагея. Памятаю.

Пракопій. Такі час прыйшоў. Дык як?

Пелагея. І хачу, і баюся.

Пракопій. Трэба ўцякаць.

Пелагея. Загінем без бацькоў.

Пракопій. Не... Адкрыюся табе... Я знайшоў, дзе бацька хавае свае грошы.

Пелагея. О, Божа! Красці грэх.

Пракопій. У свайго не грэх. З такім багаццем я войска куплю. Падамся да Смаленска. Я там з бацькам быў. Рака прыгожая, і людзі ўсюды аднолькавыя, як да іх, так і яны да цябе.

Пелагея. Ой, у грудзях, ой, трасе ўсю. Як кінуць маці, бацьку?

Пракопій. Табе з імі жыць ці са мной?

Пелагея. З табой.

Пракопій. Маё вячанне Амбросій прызначыў на шосты дзень тыдня.

Пелагея. Як? І ты мне не казаў.

Пракопій. Дык зараз кажу.

Пелагея. Заўтра ж пятніца?! А Божачкі.

Пракопій. Маці ў цябе добрая. Абжывёмся, дамо вестку. А бацька скнарны, але ж не за бядноту аддае. Мы будзем мець усё, як баяры. Бегчы трэба ўначы.

Пелагея. Хто мяне выпусціць?

Пракопій. Раніцай.

Пелагея. Хто на маставой браме выпусціць?

Пракопій. Адкупімся. Грошы сваю справу зробіць. Сына баярына Загоскі выпусцяць, а не, дык праз Лучоскую нізіну, лесам. Я ведаю, роў рыў з людям. Вазьмі хлеба і ўсё.

Чутны галасы. Нехта набліжаецца да іх.

Пракопій. Хадзем адсюль. Гулянка ідзе.

Пракопій і Пелагея выходзяць. Праз паўзу да карча ідуць Афоня і дзве дзяўчыны. За імі Любава і Язычнік.

Дзяўчаты (*спяваюць*). Ой, рэчанька, рэчанька,
Сцюдзёная вада.
Што ж маўчыш ты сэрданька,
Бо любага няма.
Ой, ночанька, ночанька,
Месяца няма.
А дзе ж мая дочанька,
Не спіць маці мая...

Афоня (*да Любавы і Язычніка*). Вось хаджу за імі колькі часу, тыдзень, усё выбраць не магу, да якой мне падступіцца. Абедзве падабаюцца. З адной іду, другая крыўдуе, з гэтай пайду, тая крыўдуе. От, доля мужыка цяжкая. Я да круглатварых жадзён.

Язычнік. Дык жаніся на абодвух.

Афоня. Амбросій не павянчае.

Афоня адганяе ад дзяўчат галінкай бярозы камароў.

Любава. Што ж у Ноўгарад не паехаў?

Язычнік. Дажды пайшлі, а ў мяне абутак цячэ. Падшыць трэба. На ўвесь горад адзін шавец.

Любава. Вывучыся сам.

Язычнік. Не цягне. Прыгожы месяц.

Любава. Люблю, калі ён, як серп, на небе. І хто яго павесіў?

Язычнік. Кажуць, Бог. Нас перажыве...

Любава. Маці казала, калі памру, ты, дачушка, на месяц глядзі, мо я табе адтуль рукой памахаю. Гляджу і так сумна.

Язычнік. Гэта ад таго, што я ад'язджаю.

Любава. І зусім не. Людзі хадзілі глядзець на тапельца. Я не пайшла. Баюся... І цемры баюся.

Язычнік. Чаму?

Любава. У цемры жыцця не бачна.

Язычнік. Са мной і цемры не баялася б. Хадзем яшчэ песні паслухаем.

Любава. Сумныя песні.

Язычнік. Я вясёлюю ведаю.

Мне не трэба пуд гароу,
Мне адну гарошынку.
Мне не трэба дзевак многа,
Мне адну харошую.

Хоча абняць Любаву.

Любава. Адыдзі.

Язычнік. Нікога ж няма.

Любава. І што? Адыдзі.

Язычнік. І што рабіць...

Любава. Адганяй камароў, як Афоня. Фёкла рыхтуецца да вянчання.

Язычнік. Пазайздросціла. Я з'еду, князь табе пару знойдзе.
 Любава. Я і без князя знайду.
 Язычнік. І каб хрысціянін быў.
 Любава. Так. Хадзем да замка. Ля цёмнай вады страшна. Яшчэ тапелец прысніцца.

Чутна песня.

Зацямненне.

КАРЦІНА ДЗЯСЯТАЯ

Змак князя Альгерда. Князь углядаецца ў лісты летапісу. Ён адзін. Уваходзіць Войдыла.

Альгерд. Мой ваявода, дзе стары летапісец?
 Войдыла. Не давезлі. Па дарозе сканаў.
 Альгерд. А памочнік ягоны?
 Войдыла. Дзе ж яму быць. У порубі сядзіць.
 Альгерд (*паказвае ліст*). Не сумняваюся... Я і так круціў і гэтак. Пра войта вось тут дапісана чужой рукой.
 Войдыла. Ён баязлівец, усё пакажа. Варта. (*Уваходзіць дружыннік.*)
 Прывядзі з поруба памочніка летапісца.
 Дружыннік. Сюды?
 Войдыла. Сюды...

Дружыннік выходзіць.

Альгерд. Застаецца нам разгадаць, хто з баяр яго падбухторыў.
 Ці Гудзім, ці Сысой?
 Войдыла. А можа, абодва згаварыліся?
 Альгерд. Вялікі крадзеж адзін робіць, каб ціха ўсё...

Дружыннік прыводзіць Афоню.

Альгерд. Зімна ў порубе?
 Афоня. Надта холадна, мой князь.
 Альгерд. Падыдзі сюды. (*Паказвае летапіс.*) Вось гэта хто пісаў? Не рука летапісца.
 Афоня. Не яго.
 Альгерд. А чья?
 Афоня. Мая, княжа. Але я не вінаваты. Мне баярын... (*Баіца сказаць імя.*)
 Альгерд. Кажы, не бойся.
 Афоня. Мне баярын Гудзім Загоска наказаў дапісаць, каб папраўдзе было.
 Альгерд. Та-ак. За грошы наказаў?
 Афоня. Добра заплаціў. Хачу новыя боты ў шаўца заказаць.
 Альгерд. Ды ты за грошы падлог учыніў. А каб ён табе загадаў дапісаць, што князь княства аддае яго сыну Пракопію...
 Афоня (*зразумеў сітуацыю, падае на калені*). Міласці прашу... не па сваёй волі. Не карай, княжа...

Уваходзіць дружыннік.

Дружыннік. Баярын Гудзім Загоска.

Войдыла. Забраць памочніка ды схавацца?

Альгерд. Не. Агалі меч свой і прыстаў яму ззаду да спіны. На лаўца і звер бяжыць. (Дружынніку.) Вядзі яго сюды.

Праз паўзу дружыннік уводзіць Гудзіма Загоску, які ўбачыўшы, што Афоня стаіць на каленях, здымае шапку і падае побач з ім на калені. Войдыла прыстаўляе да яго спіны меч.

Альгерд. Забіваць цябе на месцы ці сам прызнаешся? Дзе скарб князя?

Паўза.

Гудзім. Смерці заслугоўваю. Твая воля на ўсё. Быў скарб, я яго схаваў, каб Сысой не падхапіў з войтам...

Альгерд. Дзе скарб?

Гудзім. Няма.

Войдыла. Як?

Гудзім. Мой сын, Пракопій, скраў яго і ўцёк з горада.

Войдыла. Далёка не ўцячэ. Я ўсіх вартавых на маставых брамах на нашых, крэўскіх, дружыннікаў памяняў.

Альгерд. Шукаць, кожны дом, пабудовы... Каб мыш не... Каб вада паміж пальцаў не прасачылася.

Войдыла выходзіць. Уваходзіць дружыннік.

Дружыннік. Баярын Сысой Сырамятнік.

Альгерд. І гэтага да пакаяння падштурхнулі. Вядзі і гэтага сюды. Мо разам і кралі.

Дружыннік прыводзіць Сысою.

Альгерд. Бачыш, баярын Сысой... раней і шапкі не знімалі, а цяпер перад князем на калені падаюць.

Сысой. Яго ўдушыць мала. Мой князь, яго сын, мо згаварыўшыся, звёў маю дачку і яна ўцякла з дому. Гора нам, гора... Каб без бацькавага дазволу. Без князя дазволу. (Гудзіму.) Куды ты глядзеў?

Альгерд. Не туды ён даўно глядзеў. Ягоны сын разам з тваёю дачкою ўкралі скарб віцебскага князя Яраслава, які раней скраў баярын Гудзім Загоска.

Сысой. Маці Прасвятая Багародзіца... Усе казалі войт. Не-е... за злодзея дачку не аддам. Ганьба на ўвесь Віцебск, ганьба.

Альгерд. Варта! (Уваходзіць дружыннік.) Гэтых у поруб, няхай сядзяць, пакуль уцекачоў не зловім.

Сысой (моліцца). Госпадзі, уратуй і памілуй... Дачушка. Адзіная дачушка і з кім звязалася. Злодзеі!

Сысой выходзіць. Дружыннік выводзіць Афоню і Гудзіма.

Афоня. А твой Салейка мяса не аддаў за паўцаны.

Гудзім. Каму цяпер тваё мяса трэба, дурань... Пісаць трэба было не на асобным лісце, а там, дзе пра смерць Яраслава пісана, ёлупень.

Альгерд адзін некаторы час. Яшчэ раз прыглядаецца да летпісу. Уваходзіць Амбросій.

Амбросій. Бог у помач.
 Альгерд. Дзякуй, уладыка.
 Амбросій. Княгіня просіць святой Пятроўскай вады. Прынёс. Сысой
 раскажаў... тое праўда?
 Альгерд. Праўда, як гэты дзень.
 Амбросій (*хрысціца*). Божа міласэрны, хто б мог падумаць... добра-
 прыстойны муж...

Уваходзіць Войдыла.

Войдыла. Будзем шукаць і ўдзень, і ўначы.
 Альгерд. У мяне добры настрой. Знойдзеш: конь белы прысніўся, на
 якім я скакаў. Што заслугоўваюць?
 Войдыла. Гудзіма смерцю пакараць, каб астатнім у навуку было, кары
 каб баяліся. Памочніку — бізуны, і вон з горада.
 Альгерд. Тваё слова, уладыка.
 Амбросій. Так думаю, няхай баяры вырашаць на радзе, што са сваім
 рабіць. На грэцкі ўклад. Там, у Афінах, быў суд арэпаг.
 Альгерд. А што, цікава. Паслухаем, як свайго: ці тапіць, ці ратаваць
 будуць.

Зацягненне.

КАРЦІНА АДЗІНАЦАТАЯ

Пакой княгіні. Любава расчэсвае Марыю.

Любава. Мая княгіня, а якое дзіцятка вы больш хочаце — хлопчыка ці
 дзяўчынку?
 Марыя. А як бы ты адказала?
 Любава. Якое Бог пашле.
 Марыя. І я так скажу.
 Любава. А гэта страшна, балюча? Дзіця прыводзіць на свет?
 Марыя. І цяжка, і радасна.
 Любава. Ой, маленькае. Як яно расце...
 Марыя. Богам усё прадумана. І табе Бог дасць. Бо самая вялікая радасць
 для чалавека на зямлі — прывесці на свет Божы дзіцятка.
 Любава. Зайздросчу Фёкле. Бог дае і ёй пару. Чакала, чакала... і свайго
 дачакалася. Будзе дзякаваць князю ўсё жыццё.

Уваходзіць усхваляваная Фёкла. Яна адразу падае перад Марыяй на калені.

Фёкла. Мая княгіня, уладычыца наша. Ратуйце! Вы, толькі вы... Гора,
 ой, не магу, ратуйце!
 Марыя (*здзіўлена*). Што здарылася, Фёкла? Устань, няхораша так.
 Фёкла. Толькі што дружыннікі паймалі Пракопія... у порубе... Нібыта ён
 украў у бацькі грошы і ўцёк... З Пелагеяй з дому. Уратуйце. Вас князь адну
 паслухае.

Любава хоча дапамагчы ўстаць Фёкле з каленяў.

Фёкла. Не, буду стаяць, пакуль не пачую ратавальнага слова.

Любава. Што ты так галосіш? Ён з Пелагеяй уцёк, а не з табою.

Фёкла. Я яго моцна кахаю. Калі ён будзе жыць, радавацца — мне на душы спакайней.

Марыя (*пасля паўзы*). Князь не любіць, калі я ўмешваюся ў ягоныя справы.

Фёкла. Не, не, не... Толькі вас паслухае. Яго могуць пакараць смерцю. І мне пагібель... Можа, я яго падштурхнула ўкрасці.

Любава. Не ты, а Пелагея. Яе ён кахае, якая табе радасць ад таго, што яму даруюць. Да цябе ж не павернецца за гэта.

Фёкла. Не дзеля сябе прашу. Я яму жадаю шчасця. Няхай... няхай з Пелагеяй. Але каб жыў. А я... я ў манастыр у Полацк... там за ўсіх вас маліцца буду. Не даў Бог мне яго ў пару, але ж падарыў каханне. Няхай іх каханне квітнее цветам яблынь. Я заручуся з Госпадам, як дачка Полацкага князя Еўфрасіння.

Марыя. Не буду прасіць. Не таму, што не хачу ўратаваць. Не магу, гэта не з табой, не князем, гэта маё... Толькі маё. Не маю права за яго прасіць, каб не варушыць мінулае. Не прасі больш. Не стану.

Фёкла (*падаўлена*). Утапіцца ці што?

Любава дапамагае ёй устаць.

Любава. Вось прыдумала, тапіцца. Няхай яны з-за нас топяцца.

Фёкла. Ты не зразумееш мяне, і княгіня не зразумела. Бывайце... Мне ўсё тут чужое. Цяпла мала.

Любава. Ты ж сама печ топіш.

Фёкла. Не печ... Не хапае цяпла... (*Аддае Любаве ключы.*) Бяры, клапаціся, мне тут не жыць.

Любава. Можа, князь і сам яго памілуе?

Фёкла. Не. Пакараюць. Мне тут холадна. (*Выходзіць.*)

Любава. А можа, папрасіць у князя?

Марыя. Памаўчы. Мне, можа, цяжэй. Будзем спадзявацца на Госпада нашага. Амбросій папрасіць. Мне нельга.

Зацямненне.

КАРЦІНА ДВАНАЦЦАТАЯ

Замак князя Альгерда. Войдыла і князь. Альгерд гуляе ў шахматы за сябе і саперніка з другога боку дошкі. Войдыла з цікавасцю назірае. Побач Амбросій.

Альгерд. Штосьці доўга баяры шэпчуцца.

Войдыла. Не будуць да вечара, есці захочуць — завершаць. Патрабуюць у старосты харчоў ім свежых у трапезную падаваць.

Альгерд. Што ў горадзе кажуць? Якога хочуць князя? Моцнага, багатага?

Войдыла. Просты люд хоча добрага і справядлівага.

Альгерд. Як любіць казаць мой бацька: усім добры не будзеш. І ў цябе, уладыка, хачу запытаць: ёсць розніца паміж разумным і хітрым?

Амбросій. Ёсць. Хітры на адзін раз, а разумны на ўсё жыццё.

Альгерд. Напачатку розум.

Войдыла. І хітрасць розуму не пашкодзіць. Напаткаў я неяк у Крэве яшчэ мядзведзя ў лесе. Каб быў разумны: у лес адзін не пайшоў бы, альбо на дрэва залез. А хітрасць падказала: прыкінься мёртвым. Патаптаўся каля мяне ён нерухомага і падаўся сабе далей у лес.

Амбросій. Хітры не заўсёды добры. Разумны добры, ацаркоўлены чалавек.

Альгерд. А як справядлівым быць? Аднаго пакараеш, другі затаіць злобу і помсту.

Амбросій. Азірайся на Бога і страшна не будзе. Адчуваеш, што не вінаваты за суд свой перад Богам, судзі строга і любі бліжняга.

Альгерд. Як любіць, калі я не ведаю яго. Можа, ён і не варты любві?

Амбросій. За тое любі, што ён утвораны па вобразе і падобію Бога. Ад зайздрасці злое і галеча.

Альгерд. Лепш было б жыць, каб усе так паводзілі сябе, як царква просіць. Дзе ўцекачы?

Войдыла. У порубах. Тры порубы і занялі.

Альгерд. І Пелагею туды ж?

Войдыла. Пакуль рана адпускаць. Маці з ёй разам, каб не страшна было.

Альгерд. Дзе іх дагналі?

Войдыла. Нібыта назад праз Суражскую браму вярнуліся.

Альгерд. А як пакінулі горад? Прайшлі і твайго надзейнага дружынніка з Крэва?

Войдыла. Не ведаю. Ён надзейны... Мы сцяну не дабудавалі з боку Лучосы. Там выйшлі.

Альгерд. Цікава, надта цікава.

Уваходзіць дружыннік.

Дружыннік. Баярын Сысой.

Альгерд. Вядзі яго сюды.

Дружыннік выходзіць і вяртаецца з Сысой, які адразу знімае шапку.

Альгерд. Які прысуд баярыну Загоску вынеслі баяры-радцы?

Сысой. Не ведаю, з чаго і пачаць...

Альгерд. Адразу давай.

Сысой. Было наш шасцёра... доўга ўсе разважалі, раіліся, спрачаліся нават, некаторыя і вырашылі: вынесці па ўласным разуменні і справядлівасці.

Альгерд. Ну...

Сысой. Палова баяр за пакаранне баярына Загоскі Гудзіма праз смерць, а другая палова — тры баяры за тое, каб дараваць і прыняць пакаянне.

Паўза.

Альгерд. Усё на волю князя аддалі? Уу-гу-гу... Схітравалі. Не былі б то баяры. Добра. Ну, а ты, баярын Сысой, які ты вынес прысуд бацьку Гудзіму?

Паўза.

Сысой. Я? Я ж не прысутнічаў у той дзень. Гарачка на мяне навалілася. Свет Божы не міл был. Ногі не трымалі, і жонка праўду маіх слоў пацвердзіць.

Жонка Сысоа. Так, мой княжа... калаціла ўсяго.

Альгерд. Ай, што з вас узяць. Нешта яшчэ ёсць, відаць, акрамя, і розуму, і хітрасці. (*Бярэ ліст пергаменту.*) Будзе князя прысуд. Войдыла, прывядзі сюды ўсіх з порубаў.

Войдыла і дружыннік выходзяць.

Сысой. Княжа, мая дачка, анёл, малое дзіця, не вінавата. Усё Пракопій ды злодзей Загоска... Які бацька такі і сын. Я гатовы водкуп за яе... Усё прынясу, што пажадаеш. І на царкву дам, уладыка. Я ніколі не даваў веры баярыну Загоску. Я прыкідваўся, што яго паважаю і цаню. Вер мне, княжа.

Альгерд маўчыць. Уваходзіць Войдыла, Пракопій, Пелагея, яе маці, дружыннік, Афоня.

Альгерд. Будзе княжацкі суд. Напачатку паслухаем прысуд баяраў-радцаў (*бярэ пергамент*): Загоску смерці...

Не паспеў князь дачытаць, яму ў ногі кінулася Пелагея.

Пелагея. Не карайце смерцю! Пракопій не вінаваты. Мы былі напалове попрышчаў да Смаленска, калі ад сляпога Мікіты, які патрапіў нам на вочы ў сяле, празналі, што бацька Пракопія ў порубе, і, мой княжа, Пракопій і кажа: вяртаемся дамоў, аддамо грошы, каб ратаваць бацьку.

Гудзім. Сын мой (*плача*).

Пелагея. Я не змагу жыць без яго. І мяне смерцю карайце. Я казала: бярэ грошы...

Сысой. Што ты плявузгаеш? Адкуль ты ведала, што гэта скарб (*дапамагае разам з жонкаю падняцца дачцэ з каленяў*).

Пракопій. Які скарб, княжа?

Альгерд. Ты, сын Загоскі, скраў у бацькі свайго скарб, які ён, твой бацька, украў у князя Яраслава.

Пракопій. Забі мяне пярун! Няхай усе святыя неба праклянуць мяне... не ведаў, лічыў, што гэта бацькавы грошы. Торбачкі, у якіх было золата ды срэбра, нашыя торбачкі.

Альгерд. Перасыпаў, хітрун.

Пракопій. У дзежцы на дне, пад жытам ён заўсёды хаваў свае грошы.

Альгерд. Там схаваў і крадзеныя. Вы не даслухалі прысуд баяраў. Загоску Гудзіма, а не Пракопія — смерці не прысуджаць. Трое баяраў былі за пакаранне смерцю, трое — супраць. За пакаянне... Мая воля такая. Каб на векі вечныя і просты люд, і баяры, дваровыя, чэлядзь, пасадскія людзі, хоць крывічы, дрыгавічы, хоць ліцвіны ці русічы за крадзеж у князя, а таксама ў суседа спуску не будзе, кара княжацкая спасцігне. Пазбавіць Гудзіма Загоску баярства, зняць усе прывілеі, забраць дом і пабудовы, даць аднаго каня, падводу і саслаць у сяло Котава, каб жыццём простага люду жыў. Няхай так. Хоць розум падказвае, што яго трэба было б пакараць смерцю.

Гудзім перахрысціўся. Усё ж застаўся жывы.

Альгерд. Сына Пракопія, які, не ведаючы, што скарб княжацкі, скраў у роднага бацькі: пакараць пяццю бізунамі, даць вольную на пару для сумеснага жыцця, выправіўшы яго ў Крэва, быць памочнікам старосты крэўскага.

Пелагея. Я з табой.

Сысой. Нікуды ты не паедзеш...

Пелагея. Уцяку.

Альгерд. Па маладосці і па моцы каханьня, дачцэ баярына Сысой Пелагеі дараваць віннасць. Дазвол на выгнанне з Пракопіем даю сваю волю.

Маці адбывае Пелагею, якая плача ад радасці. Раптам пачуўся звон.

Войдыла. Амбросій, чаго звоняць? Якое свята?

Амбросій. Няма свята. Гэта ж набат!

Урываецца ўсхваляваны староста.

Староста. Мой княжа, бяда! Незнаёмае войска ля сцяны горада. Аблога!

Альгерд. Масты паднялі?

Староста. Паднялі.

Альгерд. Усе тры?

Староста. Усе тры.

Альгерд. Умееш, калі захочаш. Збірай апалчэнне. Усе на гару мураванай сцяны. Войдыла, мой меч.

Афоня. Мяне, мяне адпусціце з поруба. Выкупіць віну хачу — з непрыяцелем біцца буду.

Войдыла. Ідзі, дапамажы старосту збіраць апалчэнне.

Усе выходзяць. Афоня застаецца стаяць на каленях. Войдыла падае меч Альгерду.

Альгерд. Вось і спатрэбіўся падарунак брата майго, не хацеў да яго дакранацца, ды жыццё свае ўлажэнні дыктуе. Відаць, не падмануць яго. Прыйдзецца забіваць...

Амбросій (*бласлаўляе*). Бараніся, княжа. З Богам, у імя Бога і міру горада.

Альгерд. Кальчугу мне, латы, шлем...

Войдыла (*Афоню*). Што ты стаіш на каленях, ніколі не прывыкай... Не жыві чужой воляй. Ідзі, дапамажы старосту.

Чуцен звон.

Зацяжненне.

Мураваная сцяна. На галерэі для насценнага бою збіраецца люд віцебскі. Хто з сякерай, хто з лукам, хто з мячом, хто з пікай. Чуцен надакучлівы тупат конскіх капытоў. Сярод гараджан прадавец мяса, прадавец зайцоў, прадаўшчыца гусей, прадавец медавухі, прадавец гаршкоў і глечыкаў, прадавец бочак і цэбраў, дружыннікі, баярын Сысой, Пракопій, малады навадыр Мікіты Афоня, пеўчыя. Амбросій з іконай «Божай Маці-Заступніцы»

Прадавец гаршкоў. Як спрытна гарцуюць. Туды, сюды...

Прадавец зайцоў. Сіла вялікая.

Прадавец бочак. Рыхтуй, староста, водкуп. Колісь даўно, памятаю, нават сена бралі, не толькі скуры, мёд, авёс.

Староста. Ціпун табе на язык...

Прадавец медавухі. Запасаў у паграбах хопіць?
 Староста. Хопіць... Ты не пра запасы думай, а як ворага адужаць?
 Афоня. Палезе на сцяну... нацягнем вочы на месца, адкуль ногі растуць.

Лёгка смех.

Староста. Не да смеху. Іх не надта багата. Падводаў няма. Усе вершнікі.
 Прадавец мяса. Князь ідзе з ваяводам.

Уваходзіць Альгерд і Войдыла.

Усе. Слава князю!

Альгерд (*не адказаў на прывітанне*). Чые?

Войдыла. Невядома. Смаленскія... Лівонцы... А можа, дазор? Прыгледзіцца, ці ёсць у нас сілы якія?

Альгерд. Лівонцаў Кейстут не пусціць. Можа, ардынцы?

Староста. Не падобна. У іх коні ў грыве ніжэйшыя. Адзін сюды скача.

Альгерд. Шырыня вала?

Староста. 15 сажаняў, вышыня 4 сажні.

Альгерд. Нізкі... Унізе, што там?

Староста. Вязкая гліна. Сын Загоскі прыдумаў...

Альгерд. Малайчына... хоць і... Колькі радоў бявення ў каркасе?

Староста. Сем, мой княжа. Вытрымае. Спрабавалі неяк, ды адступілі.

Войдыла. Гарцуе ля вала. Лучнік выпусціў стралу.

Прадавец гаршкоў. Мая страла дастане. Дазволь, ваявода, прыцэліцца.

Альгерд. Пачакаем. Яны няхай знак пададуць, што ім трэба. З Вялікага пасада ўсе тут?

Староста. Пасадскія ўнізе, дзе надбудавана сцяна. Мая віна.

Войдыла. Там вязка, княжа, балота... Не пройдуць Задунайскую браму.

Альгерд. Харугвію віцебскую сюды, бліжэй... Вогнішча запаліце, каб больш дыму... Нікому не пакідаць сцяны! (*Трывожная музыка.*)

Прадавец бочак. Можа, крыжакі гэта?

Войдыла. Гедымін не прапусціць...

Прадавец медавухі. Водкупу хочучь. Нават калі прыблудныя.

Староста. Не, не ардынцы. Шацёр не разбіваюць.

Альгерд. Як даўно яны тут?

Староста. Ад самага ранку.

Прадавец мяса. Трэба рыхтаваць водкуп.

Альгерд. Хто сказаў?

Прадавец мяса. Я, княжа.

Альгерд. Яшчэ раз скажаш, адрэжу язык. Хто яшчэ баіцца ворага? На месцы заб'ю сам.

Амбросій (*моліцца*). Заступніца наша, Маці Божая віцебская. Прызываем яе, заступніцу нашу, памолімся... (*Усе хрысціянца.*) Свет Господзь, Ісус Хрыстос, Святая Дзева Марыя, злітуйцеся. Абарані ад ворага горад наш і люд наш. Табе молімся. На цябе спадзяёмся. Ва імя Айца і Сына, і Духа святога. Амінь. Бласлаўляю ваяроў нашых (*кропіць іх святой вадой*). Ойча наш, каторы ёсць у небе, свяціся імя Тваё. Прыйдзі валадарства Тваё, будзь воля Твая, як у небе, так і на зямлі. Хлеба нашага штодзённага дай нам сёння. І адпусці нам грахі нашыя, як і мы адпускаем вінаватым нашым. І не ўводзь нас у спакусу, але збаў нас ад злога. Амэн. (*Усе хрысціянца.*)

Альгерд цалуе ікону Божай Маці. Пачуўся перазвон званой.

Войдыла. Яшчэ адна трывога.
Амбросій. Не. Гэта перазвон радасці.

Уваходзіць прыслужнік Амбросія.

Прыслужнік. Княжа, княгіня нарадзіла сына!
Амбросій. Слава табе, Госпадзі!

Альгерд. Бог з намі! Пасылае нам на падмогу яшчэ аднаго воіна. Няхай б'юць у званы, вораг павінен ведаць, што мы не баімся яго. Хто тут самы малады?

Уперад выходзіць павадыр Мікіты.

Альгерд. Чаму без мяча?
Войдыла. Малы яшчэ. Будзе стрэлы падаваць.
Альгерд. Якім імем хрышчоны?
Павадыр. Дзмітрый.
Альгерд. Сыну свайму даю імя Дзмітрый.

Паўза

Усе. Слава сыну князя Дзмітрыю.
Прадавец бочак. Гэты пагарцаваў, пагарцаваў ды да сваіх паскакаў.
Афоня. Іхні ваявода на белым кані.
Прадавец зайцоў. І што?
Афоня. Каб усе бачылі...
Староста. Адыходзяць... Дзякуй богу.
Альгерд. Нешта задумалі. Горад не ўзяць... такой колькасцю, як у іх.
Ды спаць не будзем у шапку... будзем гатовыя бараніць сваё.
Войдыла... Можа, задумалі нешта, ды з боку Віцьбы...
Староста. Не, не рызыкнутлі стаць на аблогу.
Афоня. Уцякаюць...
Прадавец гаршкоў. Асабліва цябе спалохаліся. Бо ты ж абяцаў ногі з аднаго месца адарваць у іх. Мо пачулі...

Смех.

Альгерд. Сцяну да раніцы не пакідаць, узмацніць варту. Апалчэнне выпускайце.

Амбросій. Слава табе, Госпадзі.

Альгерд (*Войдылу*). Ведаеш, я шмат за гэтыя дні перадумаў, пасталеў быццам. Усё проста: не давай ганьбіць свой люд, упрыгожвай горад рамёствамі, ухваляй каханне, шануй і любі свой люд і ўсё. Чалавеку і спачуваць трэба, і любіць яго трэба.

Войдыла. Але ж і гнеў князя люд не павінен бачыць.

Альгерд. Ты таксама багата думаў. Згодзен. Пабудзь з людзьмі, а я пайду на сыночка гляну... Гэта ж мой першы віцебскі. Супакою княгіню.

Войдыла. Дай бог, каб і не апошні.

*Войдыла і Альгерд выходзяць.
Застаюцца на сцэне Любава і Язычнік.*

Язычнік. На гэты раз пашанцавала, усе жывымі засталіся.
Любава. Бог з намі.

Язычнік. І са мной таксама. Вось (*дастае нацельны крыжык на матузку і паказвае Любава*).

Любава. Хрысціўся!

Язычнік. Ты ж прасіла. Думаю, як такой прыгажуні не дагадзіць. З Богам больш надзеі.

Любава. І якое імя нараклі?

Язычнік. Іван.

Любава. Па-нашаму Янка. Іван...

Язычнік. Па мне хоць васпаватым заві, з тваіх вуснаў усё любя слахаць.

Любава. Як думаеш, праз многія-многія лета хто-небудзь успомніць, узгадае пра нас? У іх будуць цэрквы ў залатых купалах, багата дзяцей, на рацэ віціны, стругі... Ці ўспомняць? Добрым словам... як думаеш?

Язычнік. Калі летапісы якія інаверцы не спаліць, мо і ўспомняць альбо калі які Афоня не перапіша іх на свой лад. Так хораша жыць... Ты навучыш мяне маліцца?

Любава. Навучу. Гэта проста, каб ад любові да ўсяго. Паўтарай: Святы Божа, Святы крэпкі, Святы бесмяротны, памілуй нас. (*Язычнік паўтарае за Любавай*.) Атрымалася. Ты здольны.

Язычнік. І што я заслужыў?

Любава. Што?

Язычнік. Пацалунак. А за ім і дазвол князя на вячанне. Жыццё, як ты кажаш — цуд Божы.

Абдымае Любава. Гучыць канон «Да исполнится молитва моя».

Заслона.

